

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

OBHAJOBA V TRESTNOM KONANÍ

Rigorózna práca

Mgr. Filip Korček, LL.M.

2018

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

OBHAJOBA V TRESTNOM KONANÍ

Rigorózna práca

Názov katedry:	Katedra trestného práva a kriminológie
Študijné predmety:	Trestné právo procesné a kriminalistika
Predseda komisie:	prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

Trnava, 2018

Mgr. Filip Korček, LL.M.

Čestné prehlásenie

Čestne prehlasujem, že rigoróznú prácu som vypracoval samostatne za pomoci prameňov uvedených v zozname použitej literatúry

.....

Mgr. Filip Korček, LL.M.

ABSTRAKT

KORČEK, Filip: Obhajoba v trestnom konaní [Rigorózna práca]. Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva a kriminológie. Vedúci komisie pre obhajoby: prof. JUDr. Ivan Šimovček, Csc. Trnava PF TU, 2018. 77 s.

Práca je venovaná problematike obhajoby v trestnom konaní. Táto problematika je v rámci trestného konania veľmi dôležitá, pretože priamo vplýva na samotnú kvalitu trestného konania.

Práca sa člení celkovo na päť kapitol a podkapitoly. V prvej kapitole sú bližšie popísané formy obhajoby (materiálna, formálna) a prostriedky vedenia obhajoby. Druhá kapitola je venovaná formálnym prameňom, v ktorých je právo na obhajobu obsiahnuté. Na tomto mieste sú rozobraté tak vnútroštátne, ako i medzinárodné dokumenty pojednávajúce o skúmanej problematike. Tretia kapitola sa zaoberá históriou inštitútu obhajoby naprieč historickými obdobiami na našom území. Popísané je tak obdobie osvietenstva, samostatnej Československej republiky, vrátane obdobia komunistického režimu, ako i obdobie samostatnej Slovenskej republiky. Štvrtá kapitola pojednáva o subjektoch práva na obhajobu, najmä o obvinenom a jeho postavení, obhajcovi, ako i o iných osobách s obhajovacími právami. V piatej kapitole je právo na obhajobu rozobraté z pohľadu jednotlivých štádií trestného konania, tak v prípravnom konaní teda v predsúdnom štádiu, ako aj v konaní po podaní obžaloby a v odvolacom konaní.

Cieľom práce je priniesť komplexný pohľad na skúmanú problematiku, popísať právny stav de lege lata v Slovenskej republike a prostredníctvom názorov a návrhov de lege ferenda inšpirovať príslušné orgány k možným zmenám právnych predpisov súvisiacich s právom na obhajobu.

kľúčové slová: právo na obhajobu, obvinený, obhajca, prokurátor, súd

Abstract

KORČEK, Filip: Defense in Criminal Proceedings [Rigorous Work]. Trnava University of Trnava, Faculty of Law, Department of Criminal Law and Criminology. Head of Defense Committee: prof. JUDr. Ivan Šimovček, Csc. Trnava PF TU, 2018. 77 p.

The work is devoted to the issue of defense in criminal proceedings. This issue is very important in criminal proceedings because it directly affects the quality of the criminal proceedings themselves. The work is divided into five chapters and subchapters. The first chapter describes the forms of defense (material, formal) and means of defense. The second chapter deals with the formal sources in which the right of defense is contained. Here, both national and international documents dealing with the subject matter are dealt with. The third chapter deals with the history of the Institute of Defense across historical periods in our territory. This is the period of enlightenment, the independent Czechoslovak Republic, including the period of the communist regime, as well as the period of the independent Slovak Republic. The fourth chapter deals with subjective rights of defense, in particular the accused and his or her position, the defense counsel, as well as other persons with rights of defense. In the fifth chapter, the rights of the defense are dealt with in the light of the various stages of the criminal proceedings, both in the pre-trial stage, as well as in the proceedings after the indictment and in the appeal proceedings.

The aim of the thesis is to provide a comprehensive overview of the issues studied, to describe the legal status of *de lege lata* in the Slovak Republic, and to inspire competent authorities, through opinions and suggestions *de lege ferenda*, about possible changes in the law on the rights of the defense.

Keywords: right of defense, accused, defense counsel, prosecutor, court

OBSAH

ÚVOD.....	9
1. Právo na obhajobu- jeho formy a prostriedky.....	11
1.1. Formy obhajoby.....	12
1.2. Prostriedky obhajoby.....	13
2. Pramene práva na obhajobu.....	16
2.1. Ústava SR.....	16
2.2. Medzinárodné dokumenty.....	17
2.2.1. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach.....	18
2.2.2. Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.....	18
2.2.3. Charta základných práv Európskej únie, akty orgánov EÚ.....	20
2.2.4. Listina základných práv a slobôd.....	22
2.2.5. Všeobecná deklarácia ľudských práv.....	22
2.3. Trestný poriadok.....	23
3. Historický vývoj práva na obhajobu v rôznych obdobiach.....	25
3.1. Obdobie osvietenstva.....	25
3.2. Obdobie Československa.....	26
3.3. Obdobie samostatnej Slovenskej republiky.....	29
4. Subjekty realizujúce právo na obhajobu.....	31
4.1. Obvinený.....	31
4.1.1. Postavenie obvineného ako procesnej strany.....	32
4.2. Obhajca.....	33
4.2.1. Zvolený obhajca.....	35
4.2.2. Ustanovený obhajca.....	36
4.2.3. Náhradný obhajca.....	39
4.3. Iné osoby s obhajovacími právami.....	40
4.3.1. Osoby, ktoré vykonávajú obhajovacie práva v mene obvineného.....	40
4.3.1.1. Zákonný zástupca.....	40
4.3.1.2. Opatrovník.....	41
4.3.2. Osoby so samostatnými obhajovacími právami.....	41
4.3.3. Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.....	42
4.4. Vzťah medzi obvineným a obhajcom.....	43
5. Právo na obhajobu v rôznych štádiách trestného konania.....	47
5.1. Prípravné konanie.....	47
5.1.1. Účasť obvineného a obhajcu na vyšetrovacích úkonoch.....	48
5.1.2. Právo nazeráť do spisu.....	49
5.1.3. Právo na preštudovanie spisu.....	51
5.2. Právo na obhajobu v konaní pred súdom.....	53
5.2.1. Preskúmanie obžaloby a predbežné pojednanie obžaloby.....	53

5.2.2. Preskúmanie obžaloby.....	53
5.2.3. Predbežné prejednanie obžaloby.....	55
5.2.4. Právo na obhajobu na hlavnom pojednávaní.....	56
5.2.5. Začatie hlavného pojednávania.....	58
5.2.6. Dokazovanie.....	60
5.2.7. Záver hlavného pojednávania.....	62
5.2.8. Rozhodnutie na hlavnom pojednávaní.....	63
5.3. Konanie o opravných prostriedkoch.....	66
5.3.1. Riadne opravné prostriedky.....	67
5.3.2. Mimoriadne opravné prostriedky.....	69
Záver.....	72
Zoznam použitej literatúry.....	73

Zoznam použitých skratiek

CSP- Civilný sporový poriadok, zákon č. 160/2015 Z. z.

EÚ- Európska únia

ESLP- Európsky súd pre ľudské práva so sídlom v Štrasburgu

OČTK- orgán činný v trestnom konaní, policajt a prokurátor

SR- Slovenská republika

Tr. poriadok- Trestný poriadok, zákon č. 301/2005 Z. z.

Úvod

Právo na obhajobu je jedným z najvýznamnejších práv v rámci trestného konania. Kvalita práva na obhajobu priamo vplýva na kvalitu celého trestného konania. Ide o právo, ktoré je garantované tak Ústavou SR a vnútroštátnymi právnymi predpismi, ako aj medzinárodnými dokumentmi, ktorými je Slovenská republika viazaná. Ide súčasne o jednu zo základných zásad trestného konania. Jeho legislatívne vymedzenie je nepochybne jednou z trvale aktuálnych, avšak súčasne aj náročných oblastí, ktorej je v teoretickej ako aj teoretickej sfére venovaná prakticky neustála pozornosť.

Ide o inštitút, ktorý prešiel v rôznych obdobiach svojimi prirodzenými premenami až do dnešnej podoby, kedy možno jednoznačne povedať, že slovenské trestné konanie spĺňa v časti práva na obhajobu európske štandardy. Z tohto dôvodu sa autor rozhodol do svojej práce zaradiť aj časť venovanú histórii a vývoju tohto inštitútu na našom území. Dá sa povedať, že posledné novelizácie Trestného poriadku u nás, sa snažili o dosiahnutie čo najdôslednejšie rešpektovanie základných práv a slobôd občanov, čo právo na obhajobu v trestnom konaní nepochybne je, pri súčasnom zohľadnení celospoločenských záujmov na účinnom boji s kriminalitou.

Práca ďalej pojednáva o formách obhajoby a prostriedkoch vedenia obhajoby, ako určitý teoretický základ danej problematiky. Takisto sú v práci rozobraté vnútroštátne a medzinárodné pramene, ktoré sa zaoberajú právom na obhajobu v závislosti od právnej sily daných dokumentov. Medzinárodné dokumenty ustanovujú pre krajiny, ktoré sú nimi viazané, isté základné štandardy ochrany a úpravy určitých práv, právo na obhajobu nevynímajúc. Platí, že krajiny, ktoré daný medzinárodný dokument prijali sa zaväzujú minimálne k takému rešpektovaniu práv, o akom pojednáva predmetný medzinárodný dokument. Štát sa môže rozhodnúť iba pre úpravu, ktorá zabezpečuje väčší rozsah práv, nie menší. Práca ďalej detailne rozoberá postavenie jednotlivých subjektov, ktorí sú účastní na trestnom konaní. Ide o osobu obvineného, ako ústrednej postavy trestného konania bez ktorej by trestné konanie ani nemalo svoj význam, pozornosť je takisto venovaná obhajcovi obvineného, ako osoby, ktorej úlohou je uplatňovať právo na obhajobu v prospech obvineného a čiastočne i dozerať na postup OČTK v súvislosti s dodržiavaním tohto práva, a takisto o osobách, ktoré z rozmanitých dôvodov vykonávajú obhajobu v mene obvineného. Práca takisto rozoberá právo na obhajobu v jednotlivých štádiách trestného konania, či už ide o prípravné konanie, ktoré je významnou časťou trestného konania, v ktorej sa formuje ďalší vývoj konkrétnej trestnej veci vo vzťahu ku konaniu na súde a v mnohých prípadoch sa aj právoplatne končí trestné stíhanie.

Významným je takisto konanie súdne, ako štádium konania v ktorom sa vo väčšine prípadov rozhoduje o vine a treste pre obvineného resp. už obžalovaného. Svoj nepopierateľný význam ma nepochybne i opravné konanie, ktorého účel spočíva v náprave nezákonného/nesprávneho rozhodnutia súdu.

Cieľom práce je priniesť komplexný pohľad na skúmanú problematiku, popísať právny stav de lege lata v Slovenskej republike a prostredníctvom názorov a návrhov de lege ferenda, inšpirovať príslušné orgány k možným zmenám právnych predpisov súvisiacich s právom na obhajobu.

1.Právo na obhajobu - jeho formy a prostriedky

„Pojem obhajoba má niekoľko tisícročnú históriu a vychádza z latinského právneho termínu **defensio**- obhajoba, obrana, zastúpenie, obranný prostriedok resp. **defensor**- obranca, zástupca, obhajca.“¹

„Toto právo- **favor defensionis** (výhoda obhajoby)- predstavuje istú protiváhu štátnej mašinérii, ktorú reprezentuje prokurátor.“²

„Obhajoba osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie, je jej najdôležitejším právom v trestnom konaní a zároveň zárukou všetkých jej ostatných práv, najmä spravodlivého prejednaní veci.“³

V českej odbornej literatúre Vantuch uvádza, že: „právo na obhajobu má tri základné zložky:

1. právo hájiť sa sám a prostriedky podľa vlastného uváženia (**obhajoba materiálna**).

2. právo mať obhajcu a radiť sa s ním o spôsobe obhajoby (**obhajoba formálna**).

3. právo vyžadovať od OČTK, aby postupovali tak, aby bol zistený stav, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti a to v rozsahu nevyhnutnom pre rozhodnutie. Má tiež právo aby boli objasňované s rovnakou starostlivosťou tiež rozhodnutia svedčiace v jeho prospech a vykonávané v tomto smere dôkazy, a to i bez návrhu strán Toto právo je súčasne povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní. Bez plného uplatnenia práva na obhajobu vo všetkých jeho troch zložkách nie je možné zabezpečiť dosiahnutie spravodlivého rozhodnutia v trestnom konaní.“⁴

„Zabezpečuje sa nielen v záujme osoby, proti ktorej sa vedie trestné stíhanie, ale aj v záujme celej spoločnosti.“⁵ Je dôležité pre celú spoločnosť, aby boli dodržiavané všetky princípy, ktorých dodržiavanie je nevyhnutné pre zachovanie práva na spravodlivý proces. Keby sa toto právo v našom právnom poriadku nenachádzalo, bolo by to v rozpore so spravodlivým súdnym procesom, a teda v rozpore so základnými zásadami každého demokratického štátu. V tejto súvislosti je však dôležité poznamenať, že ide o **právo** danej osoby, a teda nie je možné, aby sa protistrana, t.j. prokurátor, domáhala jeho využitia. Platí teda, že je len na samotnom obvinenom či toto svoje zákonom garantované právo využije, respektíve v akom rozsahu sa ho rozhodne využiť.

¹ REBRO,K.; *Latinské právnické výrazy a výroky*. Bratislava: Obzor 1986. s. 83.

² ČENTĚŠ, J.: *Trestné právo procesné- Všeobecná a osobitná časť*. Šamorín: Heuréka 2012 s.146.

³ RŮŽEK, A. a kol.: *Československé trestné konanie*. Bratislava: Obzor 1984, s.111.

⁴ VANTUCH,P.: *Obhajoba obvineného*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, s.7.

⁵ IVOR, J. et al.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2006, s.61.

1.1 Formy obhajoby

Obhajoba materiálna

Predstavuje právo obhajovať sa sám a vlastnými prostriedkami podľa vlastného uváženia.

Materiálna obhajoba v sebe subsumuje:

- právo obvineného zúčastniť sa osobne prejednávania veci pred súdom. „*Osobná prítomnosť obžalovaného pred súdom je jedným z atribútov kontradiktórneho procesu, podmieňuje uplatnenie a vykonávanie iných práva*“⁶ Aby obžalovaný mohol pred súdom oponovať tvrdením a dôkazom protistrany, musí mať možnosť zúčastniť sa osobne konania a to bez ohľadu na to, či využil možnosť obhajovať sa sám alebo sa nechá zastúpiť zástupcom. Toto právo mu zaručuje čl. 14 ods. 3 písm. d) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach⁷, v čl. 6 písm. c), d), e) Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý mu okrem práva obhajovať sa sám alebo pomocou obhajcu dáva právo vypočúvať svedkov a klásť im otázky, ako aj právo na tlmočníka. Právo na osobné prejednanie vyplýva z čl. 36 a čl. 38 Listiny základných práv a slobôd.⁸
- právo vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa obvinenému kladú za vinu a k dôkazom. Obvinený však nemá povinnosť vypovedať. Má teda právo mlčať, ale má právo aj na nepravdivú obhajobu. Môže teda klamať s úmyslom zakryť skutočnosť, že je páchatelom trestného činu a nemôže byť stíhaný pre krivú výpoveď.

Obhajoba formálna

V prípadoch keď ten, proti ktorému sa vedie trestné stíhanie nie je schopný obhajovať sa sám alebo sa nechce obhajovať sám, Trestný poriadok mu umožňuje, aby sa dal zastúpiť inou osobou. Na rozdiel od materiálnej obhajoby sa teda obvinený neobhajuje sám, ale v jeho mene za neho koná obhajca. Existuje viacero dôvodov, prečo sa daná osoba nemôže alebo nechce v rámci trestného konania obhajovať sama, dokonca existujú prípady, kedy musí byť zastúpená obhajcom nevyhnutne. Obvinený si predovšetkým môže zvoliť obhajcu vždy, keď to považuje za potrebné alebo lepšie povedané, vždy keď sa tak rozhodne. Ak však ide o prípad povinnej obhajoby musí mať obhajcu, a ak si ho sám nezvolí, bude mu ustanovený.⁹ Trestný poriadok okrem vyššie spomínaných foriem obhajoby ešte pozná inštitút náhradného obhajcu, ktorý: „*môže byť ustanovený, ak je dôvodná obava, že by*

⁶ JELÍNEK, J. UHLÍŘOVÁ, M.: *Obhájce v trestním řízení*. Praha:Leges, 2011, s.43.

⁷ Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach - vyhláška č. 120/1976 Zb.

⁸ Listina základných práv a slobôd- zákon č. 23/1991 Zb.

⁹ ČENTĚŠ, J.: *Trestné právo procesné- Všeobecná a osobitná časť*. Šamorín: Heuréka 2012 s.60.

mohlo byť zmarené hlavné pojednávanie alebo verejné zasadnutie pre neprítomnosť zvoleného alebo ustanoveného obhajobu“.¹⁰ Pre lepšie pochopenie ich vzájomného vzťahu musíme podotknúť, že aj napriek tomu, že obhajobu v trestnom konaní musíme chápať v dvoch rovinách, tieto sú navzájom prepojené a nie je možné vnímať ich oddelene. Pravo na obhajobu v materiálnom zmysle je totiž originárnym právom obvineného a obhajoba vo formálnom zmysle je určitou jeho odvodeninou.

1.2 Prostriedky vedenia obhajoby

Trestný poriadok priznáva obvinenému a jeho obhajcovi pomerne rozsiahly katalóg práv, ktorý je ustanovený predovšetkým v § 34 ods. 1-7 Tr. poriadku a taktiež v ustanovení § 44 ods. 2 a 3, ktoré nadobúdajú charakter generálnej klauzuly, na ktoré ideovo a vecne nadväzujú konkrétne procesné práva, ustanovené v rámci jednotlivých inštitútov. Prostriedky, ktorými disponuje obhajoba možno systematicky členiť na:

- procesné prostriedky vedenia obhajoby
- neprocesné (taktické) prostriedky vedenia obhajoby

Prostriedky vedenia obhajoby predstavujú spôsob a formu, v akej sa realizujú jednotlivé procesné práva priznané obhajobe. Bez možnosti obhajoby využívať konkrétne prostriedky vedenia obhajoby, by jednotlivé priznané procesné práva nadobudli obsolentný charakter. Spomedzi procesných prostriedkov vedenia obhajoby si osobitnú pozornosť zaslúži námietka, a to vzhľadom na absenciu podrobnejšieho spracovania tejto problematiky trestnoprávnou jurisprudenciou, ako aj vzhľadom na jej význam pri uplatňovaní a vedení obhajoby.

Námietka predstavuje legitímny procesný prostriedok aktívnej obhajoby obvineného, prostredníctvom ktorého obvinený a/alebo jeho obhajca realizujú Trestným poriadkom priznané procesné práva v situácii, keď do úvahy neprichádza iný procesný prostriedok. V uvedenom smere sa prejavuje subsidiárny charakter námietky vo vzťahu k iným procesným prostriedkom. Ide teda o univerzálny a zároveň subsidiárny prostriedok nápravy neperfektnosti v procesnom postupe jednotlivých subjektov trestného konania. V aplikačnej praxi opakovane vyvstávajú problémy súvisiace s možnosťou obhajoby uplatňovať - vznášať námietky voči procesne neperfektnému postupu jednotlivých subjektov trestného konania, keď OČTK resp. konajúce súdy obmedzujú (redukujú) možnosť obhajoby

¹⁰ ŠIMOVČEK I. et al. *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s.50.

uplatňovať námietky výlučne na procesné situácie- prípady, ktoré Trestný poriadok explicitne upravuje. V aplikačnej praxi teda prevláda tendencia interpretovať a aplikovať relevantnú procesnú normatívnu úpravu reštriktívne, formalisticky a dogmatically, neprihliadajúc pritom na materiálnu podstatu námietok, na účel, ktorý je nimi sledovaný. Uplatňovaním reštriktívneho práva obhajoby podávať námietky, dochádza k reálnemu popretiu možnosti obhajoby realizovať právo na obhajobu vo všetkých jeho zložkách, ktoré zákonodarca normatívne sumarizačne zakotvil v ustanoveniach § 34 ods.1-6 a § 44 ods. 1 a 2 Tr. poriadku ako súčasť generálnej klauzuly.

„Podstatou práva na obhajobu je zabezpečiť obhajovanie práv obvineného takým spôsobom, aby v konaní boli objasnené aj všetky skutočnosti svedčiace v prospech obvineného, a aby sa na ne v konaní a pri rozhodovaní prihliadalo, t.j. najmä aby nevinná osoba nebola odsúdená a páchatel bol odsúdený len za to, čo spáchal“¹¹

„Zároveň sa žiada pripomenúť, že materiálnym obsahom práva obvineného na obhajobu a jeho súčasťou je aj právo obhajovať sa prostredníctvom obhajcu, pritom na uplatnenie tohto práva mu musí byť poskytnutá reálna možnosť.“¹²

Obhajoba musí disponovať účinným prostriedkom nápravy procesne neperfektného (nezákonného) postupu, tak OČTK, súdov, ako aj iných dotknutých subjektov. Právo na účinný prostriedok nápravy procesne neperfektného postupu jednotlivých subjektov trestného konania tvorí imanentnú súčasť práva na spravodlivé konanie garantované článkom 6 ods.1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. De lege ferenda by bola vhodná explicitná úprava námietky ako neformálneho procesného prostriedku nápravy procesnej neperfektnosti v postupe jednotlivých subjektov trestného konania. Systematicky by v takomto prípade mala byť zaradená do štruktúry výkladových pravidiel, normatívne ukotvených v ustanovení § 10 Tr. poriadku tak, ako je tomu aj v prípade legálnej definície opatrenia.

Opatrenia zákonodarca definuje v ustanovení § 10 ods. 19 Tr. poriadku ako neformálne alebo písomné rozhodnutia technicko-organizačnej alebo operatívnej povahy. Prostredníctvom opatrení sa rozhoduje napríklad aj o už spomínanej námietke. Trestný poriadok však na rozdiel od iných foriem rozhodnutí OČTK a súdov neustanovuje formálne či materiálne požiadavky (náležitosti) na rozhodovanie formou opatrení.

¹¹ MINÁRIK, Š et al.: *Trestný poriadok. Stručný komentár*. 2 vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010 s. 35.

¹² Porovnaj R 2/2003

Hoci proti opatreniu nie je prípustný opravný prostriedok, dôvody, pre ktoré OČTK či konajúci súd rozhodol opatrením, a teda aj opatrenie samotné môžu byť predmetom preskúmavania v rámci dozoru prokurátora na základe žiadosti o preskúmanie postupu policajta podľa § 210 Tr. poriadku resp. predmetom preskúmavania v rámci odvolacieho konania ako kasančný dôvod.

2. Pramene práva na obhajobu

2.1. Ústava SR

Ústava SR¹³ vymedzuje právo na obhajobu predovšetkým v čl. 50, v siedmom oddiele, ako súčasť práva na súdnu a inú právnu ochranu.

Čl.
50

- (1) *Len súd rozhoduje o vine a treste za trestné činy.*
- (2) *Každý, proti komu sa vedie trestné konanie, považuje sa za nevinného, kým súd nevysloví právoplatným odsudzujúcim rozsudkom jeho vinu.*
- (3) ***Obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu.***
- (4) *Obvinený má právo odoprieť výpoveď; tohto práva ho nemožno pozbaviť nijakým spôsobom.*
- (5) *Nikoho nemožno trestne stíhať za čin, za ktorý bol už právoplatne odsúdený alebo oslobodený spod obžaloby. Táto zásada nevylučuje uplatnenie mimoriadnych opravných prostriedkov v súlade so zákonom.*
- (6) *Trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Neskorší zákon sa použije, ak je to pre páchatela priaznivejšie.*

Významným v práve na obhajobu je najmä ods. 3 pričom citujúc z nálezu Ústavného súdu II ÚS 52/98 z 26.1.1999 „účelom práva zaručeného čl. 50 ods. 3. ústavy je poskytnutie príležitosti brániť sa obvineniu zo spáchania trestného činu. Toto právo sa s rovnakou intenzitou zaručuje vo všetkých fázach trestného konania. Pozitívny záväzok Slovenskej republiky je zabezpečený cestou Trestného poriadku, ktorý je právnym predpisom upravujúcim postup v trestnom konaní. Trestný poriadok v jednotlivých fázach trestného konania zaručuje ústavou garantované právo obhajoby. Právo na obhajobu tvorí rad po sebe idúcich právnych postupov, ktoré sa prelínajú celým trestným konaním. Ide o účasť pri výsluchu obvinených, svedkov a poškodených, o doručovanie písomností, a o možnosť účasti na konfrontáciách, obhliadke miesta činu, rekonštrukciách, aj na všetkých úkonoch vykonávaných súdom po dodaní obžaloby prokurátorom. Tento rad úkonov dotvára právny rámec obhajoby, formálne, ale poskytuje možnosť aj faktického naplnenia obhajoby možnosťou reakcie formou vyjadrení k jednotlivým úkonom. Bez plného (nielen formálneho) uplatnenia práva na obhajobu vo všetkých jeho prejavoch a v jeho plnom zákonnom vyjadrení, nemožno bez výhrad hovoriť o dosiahnutí spravodlivosti".¹⁴

Nemenej dôležitý je čl. 47 .ods. 2 Ústavy SR.

¹³ Pozri bližšie zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších ústavných zákonov

¹⁴ Pozri Nález Ústavného súdu SR sp.zn. II ÚS 52/98 z 26.1.1999.

- (1) Každý má právo odoprieť výpoveď, ak by ňou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo blízkej osobe.
- (2) Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom.
- (3) Všetci účastníci sú si v konaní podľa odseku 2 rovní.
- (4) Kto vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie podľa odseku 2, má právo na tlmočníka.

Z nálezu Ústavného súdu II ÚS 34/99 z 28.4.1999:

„Právo na obhajobu od okamihu nadobudnutia právneho postavenia obvineného sa nezaručuje podľa čl. 50 ods. 3 Ústavy SR. Je implikované v ochrane podľa čl. 47 ods. 2 Ústavy SR. Článkom 50 ods. 3 sa obvinenému nezaručuje len právo obhajovať sa prostredníctvom obhajcu. Obvinený sa v súlade s ústavou môže obhajovať sám. Ústava SR predstavuje právny celok, ktorý treba aplikovať vo vzájomnej súvislosti všetkých právnych noriem. Ustanovenie čl. 47 ods. 2 v okolnostiach prípadu treba uplatňovať v spojení s čl. 50 ods.3. Podľa právneho názoru Ústavného súdu, ústava zaručuje rozdielnú intenzitu a rozsah ochrany pre jednotlivé štádiá trestného konania. Článkom 50 ods.3 Ústavy sa zaručujú práva obvineného, teda osoby, voči ktorej sa vznieslo obvinenie podľa ustanovení Trestného poriadku.

„Ústavou zaručenú ochranu nemožno interpretovať tak, že práva podľa čl. 50 ods.3 sa priznávajú iba v tej fáze trestného konania, ktorá sa začína vznesením obvinenia a ktorá končí podaním obžaloby. Práva zaručené čl. 50 ods.3. sa v nezmenenom rozsahu priznávajú aj obžalovanému a odsúdenému, a to až do právoplatnosti súdneho rozhodnutia. Právo obvineného obhajovať sa prostredníctvom obhajcu je zaručené s rozdielnou intenzitou v závislosti od toho či sa obvinenému zaručuje právo na nutnú obhajobu, alebo či sa upravuje ako právo na zvoleného obhajcu. Jej základom je štátom zaručená právna pomoc poskytovaná obhajcom bez zreteľa na želanie obvineného mať obhajcu. Obhajoba obhajcom predstavuje všeobecnú formu právnej pomoci v trestnom konaní. Štát nemá povinnosť ju zabezpečiť. Má len povinnosť rešpektovať rozhodnutie oprávnenej osoby dať sa zastupovať zvoleným obhajcom.“¹⁵

¹⁵ Pozri bližšie nález Ústavného súdu SR sp. zn. II ÚS 34/99 z 28.4.1999.

2.2. Medzinárodné dokumenty

SR je viazaná viacerými medzinárodnými dokumentmi, ktoré pojednávajú o práve na obhajobu. Medzi najvýznamnejšie patria Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach¹⁶, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd¹⁷ a Charta základných práv Európskej únie,¹⁸ ako aj Listina základných práv a slobôd a Všeobecná deklarácia ľudských práv

2.2.1 Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach

Z hľadiska vymedzenia práva na obhajobu sú významné čl. 9-17, z hľadiska uplatňovania práva na obhajobu v predsúdnom konaní je to čl. 9 ods. 2., ale hlavne je to čl. 14 ods. 3.

Článok 9

2.) Každý, kto je zatknutý, sa musí v čase zatknutia oboznámiť s dôvodmi svojho zatknutia a musí byť bez meškania informovaný o obvineniach proti nemu vznesených.

Článok 14

3.) Každý, kto je obvinený z trestného činu, má mať tieto minimálne záruky:

- a) má byť bezodkladne informovaný v jazyku, ktorému rozumie, o povahe a dôvode obvinenia proti nemu;*
- b) má mať dostatok času a možností na prípravu svojej obhajoby, a aby sa mohol spojiť s obhajcom podľa svojej vlastnej voľby;*
- c) má byť súdený bez zbytočného odkladu;*
- d) má byť súdený za svojej prítomnosti a obhajovať sa osobne alebo prostredníctvom obhajcu, ktorého si sám zvolí; má byť poučený o svojich právach a má sa mu poskytnúť právna pomoc v každom prípade, keď to záujmy spravodlivosti vyžadujú aj bez toho, že by v takom prípade sám platil náklady, ak nemá dostatočné prostriedky na úhradu;*
- e) má sa mu dať možnosť, aby vylúchal alebo dal vylúchať svedkov proti sebe a aby mal možnosť účasti a výsluchu svedkov svedčiacich v jeho prospech za rovnakých podmienok ako u svedkov svedčiacich proti nemu;*
- f) má sa mu poskytnúť pomoc tlmočníka, ak nerozumie jazyku alebo nehovorí jazykom, ktorý sa používa pri súde;*
- g) nesmie byť nútený svedčiť proti sebe alebo priznať vinu.*

¹⁶ Pozri vyhlášku MZV č. 120/1976 Zb.

¹⁷ Pozri oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb.

¹⁸ <https://www.employment.gov.sk/files/legislativa/dokumenty-zoznamy-pod/charta-eu.pdf> (cit. 12.5.2018).

2.2.2.Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd

„Ustanovenia Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, najmä s ohľadom práva na spravodlivý proces, predstavujú prameň práva pre konanie pred Ústavným súdom Slovenskej republiky.

V režime práva Rady Európy nie sú relevantné iba ustanovenia samotného Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a protokolov k nemu. Európsky súd pre ľudské práva svojou rozhodovacou činnosťou a nakladaním s case law, prelína prvky kontinentálneho právneho systému, so systémom common law a bez pochybností zakladá záväznosť judikatúry. To má za následok, že rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva a v nich vyslovené právne názory súdu sa stávajú právne významné aj pre činnosť Ústavného súdu Slovenskej republiky."¹⁹

„Z procesných práv, ktoré zaručuje Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, za najpodstatnejšie, možno označiť právo na spravodlivý proces podľa čl.6 ods.1".²⁰

Z hľadiska práva na obhajobu, v nadväznosti aj na právo na prezumpciu neviny, sú významné predovšetkým ustanovenia čl.5- Právo na slobodu a bezpečnosť a čl. 6- Právo na spravodlivé súdne konanie

Čl. 5 ods. 2.:

2. Každý, kto je zatknutý, musí byť oboznámený bez meškania a v jazyku, ktorému rozumie, s dôvodmi svojho zatknutia a s každým obvinením proti nemu.

Čl. 6 ods. 2 a 3:

2. Každý, kto je obvinený z trestného činu, sa považuje za nevinného, dokiaľ jeho vina nebola preukázaná zákonným spôsobom.

3. Každý, kto je obvinený z trestného činu má tieto minimálne práva:

a) byť bez meškania a v jazyku, ktorému rozumie, podrobne oboznámený s povahou a dôvodom obvinenia proti nemu;

b) mať primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby;

c) obhajovať sa osobne alebo s pomocou obhajcu podľa vlastného výberu, alebo pokiaľ nemá prostriedky na zaplatenie obhajcu, aby sa mu poskytol bezplatne, ak to záujmy spravodlivosti vyžadujú;

d) vylúčať alebo dať vylúčať svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie a výsluch svedkov vo svojom prospech za rovnakých podmienok, ako svedkov proti sebe;

¹⁹ DRGONEC,J.: *Konanie pred Ústavným súdom Slovenskej republiky*. Šamorín: Heuréka, 2008, s.35.

²⁰ DRGONEC,J.: *Konanie pred Ústavným súdom Slovenskej republiky*. Šamorín: Heuréka, 2008, s.36.

e) mať bezplatnú pomoc tlmočníka, ak nerozumie jazyku používanému pred súdom alebo týmto jazykom nehovorí.²¹

Z relevantnej **judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva**, ktorý svojou rozhodovacou činnosťou významným spôsobom ovplyvňuje judikatúru vnútroštátnych orgánov, resp. v konkrétnych prípadoch sa na nej podieľa rovnako tak, ako vytvára aj teoretickú bázu pre výklad a aplikáciu jednotlivých inštitútov. V tejto súvislosti možno uviesť napríklad rozhodnutie Artner z roku 1992²², kde súd uviedol, že záruky obsiahnuté v čl.6 ods. 3 sú základnými elementmi, okrem iných, všeobecného pojmu "spravodlivý proces". O elementoch pojmu "spravodlivý proces" pojednáva tiež rozhodnutie vo veci Ekbatani z roku 1988²³, kde súd uviedol, že práva obhajoby a princíp rovnosti zbraní (égalité des armes) sú elementmi širšieho spravodlivý proces. Európsky súd tiež konštatoval, že spravodlivosť konania v sebe zahŕňa predovšetkým princíp rovnosti zbraní, t.j. princíp, že každá strana v procese musí mať rovnakú možnosť hájiť svoje záujmy, a že žiadna z nich nesmie mať podstatnú výhodu voči protistrane- rozsudok vo veci Delcourt z roku 1970²⁴. V tomto rozsudku súd uviedol, že každá strana má možnosť uplatniť svoje argumenty za podmienok, ktoré nie sú jasne výhodné v porovnaní s protistranou.

2.2.3. Charta základných práv Európskej únie, právne akty orgánov EÚ

Podľa čl. 6 Zmluvy o Európskej únii základné práva tak, ako sú zaručené Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd a ako vyplývajú z ústavných tradícií spoločných pre členské štáty, predstavujú všeobecné zásady EÚ. Podľa čl.6 ods.2 Zmluvy únia pristúpi k Dohovoru.

Z toho vyplýva, že Charta základných práv, ako právne záväzný akt sa popri Dohovore a ústavách členských štátov stala tretím pilierom ochrany základných práv v Európskej únii. (Patrí sem aj ochrana základných práv, ktoré sú súčasťou všeobecných zásad Únie)²⁵

Právo na obhajobu je ako jedno zo základných práv integrované v hlave VI, nazvanej Spravodlivosť, konkrétne v čl. 47, nazvanom Právo na účinný prostriedok nápravy a na spravodlivý proces a čl. 48, nazvanom Prezumpcia neviny a právo na obhajobu.

Čl.47

²¹ Pozri bližšie čl. 5 a 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

²² Rozhodnutie ESĽP z 28.8.1992, Artner v. Rakúsko, Séria A-242A

²³ Rozhodnutie ESĽP z 26.5.1988, Ekbatani v. Švédsko, Séria A-134

²⁴ Rozhodnutie ESĽP z 17.1.1970, Delcourt v. Francúzsko, Séria A-11

²⁵ MAZÁK, J., JÁNOŠIKOVÁ, M.: *Lisabonská zmluva. Ústavný systém a súdna ochrana*. Bratislava: Iura Edition, 2011, s.79.

Právo na účinný prostriedok nápravy a na spravodlivý proces

Každý koho práva a slobody zaručené právom Únie sú porušené, má za podmienok ustanovených v tomto článku právo na účinný prostriedok nápravy pred súdom. Každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom. Každý musí mať možnosť poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať.

Právna pomoc sa poskytuje osobám, ktoré nemajú dostatočné prostriedky v prípade, ak je táto pomoc potrebná na efektívny prístup k spravodlivosti.

Čl. 48

Prezumpcia nevinny a právo na obhajobu

Každý, kto je obvinený, sa považuje za nevinného, kým jeho vina nebola preukázaná zákonným spôsobom.

Každý, kto je obvinený, má zaručené právo na obhajobu.²⁶

Ďalšie možnosti prehlbovania obsahu práva na obhajobu v rámci členských štátov Európskej únie, možno vnímať aj prostredníctvom právnych aktov (nariadení, smerníc, rozhodnutí odporúčaní a stanovísk) prijímaných jej inštitúciami, ako napríklad v prípade prijímania smerníc, konkrétne v súvislosti s právami obhajoby napr.:

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/64/EÚ z 20.10.2010 o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/13/EÚ z 22.5.2012 o práve na informácie v trestnom konaní.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ z 22.10.2013 o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatykači a o práve na informovanie tretej osoby po pozbavení osobnej slobody a na komunikáciu s tretími osobami a s konzulárnymi úradmi po pozbavení osobnej slobody.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2016/343/EÚ z 9.3.2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie nevinny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní.²⁷

²⁶ Čl. 47 a 48 Charty základných práv Európskej únie.

²⁷ KLIMEK, L.: Právo na prístup k obhajcovi v konaní o európskom zatykacom rozkaze. In *Justičné revue*, 2014, 66, č 12, s. 1559-1574.

2.2.4. Listina základných práv a slobôd

Listina základných práv a slobôd, bola Federálnym zhromaždením Českej a Slovenskej Federatívnej republiky schválená ústavným zákonom č. 23/1991 Zb. Ústavný zákon, ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd, ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.

„Listina základných práv a slobôd v mnohých oblastiach vychádza z Dohovoru a považuje ho za základ pre vlastný rozvoj. Uvedené vyplýva predovšetkým z toho, že všetky členské štáty Európskej únie sú zmluvnými stranami Dohovoru, a to je pre nich najmenším spoločným menovateľom. V prípade práva na spravodlivý proces, Listina základných práv a slobôd, ide v tomto smere nad rámec Dohovoru, pretože jej dosah nie je ohraničený iba na občianske práva, či záväzky a trestné obvinenie.“²⁸

V súvislosti s právom na obhajobu je významný čl. 40 ods.3 Listiny ktorý uvádza:

Čl.
40

(3) Obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu. Ak si obhajcu nezvolí, hoci ho podľa zákona musí mať, ustanoví mu ho súd. Zákon ustanoví, v ktorých prípadoch má obvinený právo na bezplatnú pomoc obhajcu.

2.2.5. Všeobecná deklarácia ľudských práv

Právo na obhajobu je jedno z najzákladnejších občianskych práv, ktoré definuje o.i. i Všeobecná deklarácia ľudských práv. Všeobecná deklarácia ľudských práv bola prijatá formou rezolúcie na III. Valnom zhromaždení dňa 10.12.1948.²⁹

Pre právo na obhajobu je významný čl.11 ods.1.,ktorý znie:

Každý, kto je obvinený z trestného činu, má právo byť považovaný za nevinného, pokiaľ sa nepreukázala jeho vina vo verejnom konaní, v ktorom sa mu dali všetky záruky potrebné na jeho obranu

²⁸ MOLEK, P.: *Právo na spravodlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer 2012 s.33.

²⁹ KURILOVSKÁ, L.: *Základné zásady trestného konania. Účel a limitácia*. Šamorín: Heuréka,2013 s.60.

2.3. Trestný poriadok

„Právo na obhajobu je v rámci vnútroštátnych právnych predpisov taktiež zakotvené v Trestnom poriadku. Platné a účinné znenie ustanovení týkajúcich sa práva na obhajobu, ktoré sú zakotvené v Trestnom poriadku je potrebné vzájomne prepájať s ostatnými zásadami trestného konania, ako aj ďalšími ustanoveniami Trestného poriadku, ktoré toto právo, resp. zásadu trestného konania bližšie špecifikujú.

Ustanovenie § 2 Trestného poriadku zakotvuje základné zásady trestného konania, pričom právo na obhajobu priamo vymedzuje v odseku 9 daného ustanovenia.

Ďalšie vymedzenie práva na obhajobu nájdeme v ustanovení § 34 Trestného poriadku, z obsahu ktorého vyplývajú konkrétne čiastkové práva obvineného.

Trestno-procesná teória charakterizuje, že právo na obhajobu, ktoré môže uplatňovať osoba proti ktorej sa vedie trestné stíhanie v rámci celého trestného konania zahŕňa nasledovné podskupiny:

- *Právo obvineného vedieť z čoho je obvinený a poznať svoje práva : Významom tohto oprávnenia je predovšetkým v tom, že orgán činný v trestnom konaní je povinný pri prvom výsluchu objasniť obvinenému podstatu skutku, ktorý je definovaný v uznesení o vznesení obvinenia, ktorý mu je kladený za vinu, taktiež ho musí oboznámiť s jeho trestnoprávnou kvalifikáciou tak ako to je uvedené v osobitnej časti, v konkrétnom ustanovení zákona č. 300/2005 Z .z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. OČTK má taktiež povinnosť oboznámiť resp. poučiť obvineného o jeho právach a to pred začatím každého výsluchu, tak ako to vyplýva z dikcie ustanovenia § 121 ods. 2 Trestného poriadku.*
- *Právo obvineného na osobnú obhajobu: Významom tohto oprávnenia je to, že obvinený môže sám vykonávať jednotlivé úkony, ktoré sú zamerané na obhajobu. Ide predovšetkým o nasledovné úkony:*
 - *Na základe § 34 ods. 2 Trestného poriadku má obvinený právo vyjadriť sa k všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu ako aj k dôkazom o nich.*
 - *Má možnosť uvádzať okolnosti, navrhovať dôkazy, predkladať dôkazy aj obstarávať dôkazy, ktoré slúžia na jeho obhajobu, taktiež má právo robiť návrhy, podávať opravné prostriedky ako aj podávať žiadosti.*

Všetky vyššie uvedené úkony sú právom obvineného, nie

povinnosťou, tzn., že obvinený má možnosť vykonávať tieto úkony a v prípade, že ich odmietne je potrebné jeho vyjadrenú vôľu rešpektovať.

- *Právo obvineného požadovať, aby sa v trestnom konaní zistili všetky okolnosti svedčiace v jeho prospech: Význam tejto požiadavky je zakotvený v ustanovení § 2 ods. 10 Trestného poriadku, z obsahu ktorého vyplýva, že orgány činné v trestnom konaní musia rovnako objasňovať okolnosti, ktoré svedčia proti obvinenému a rovnako tie, ktoré svedčia v prospech tohto obvineného.*

Právo obvineného zvoliť si obhajcu a s ním sa radiť: Význam tohto práva spočíva v tom, že obvinený môže uplatniť svoje práva sám alebo prostredníctvom obhajcu. Obvinený má právo vždy si zvoliť svojho obhajcu. V prípade, že nemá dostatočné finančné prostriedky na obhajcu, má možnosť bezplatnej obhajoby, alebo na obhajobu za znížený sumu.”³⁰

³⁰ ROMŽA, S.FERENČÍKOVÁ, S. MICHAĽOV, L. et al.: *Princípy a zásady v trestnom práve*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta 2014, s. 120.

3. Historický vývoj práva na obhajobu v rôznych obdobiach

3.1. Obdobie osvietenstva

Niekoľko sto rokov trvajúci vývoj stredovekého trestného konania vyústil nakoniec do sformovania svojbytného procesného modelu, ktorý sa označuje ako inkvizičný proces. Právnymi predpismi, v ktorých sa model inkvizičného procesu prejavil v koncentrovanej podobe sú najmä:

*„Hrdelný poriadok Márie Terézie z 31.12.1768, nazývaný tiež **Constitutio Criminalis Theresiana**. Išlo o obsiahly kódex obsahujúci tak hmotné, ako i procesné trestné právo. Jeho zásadná odlišnosť od predchádzajúcich právnych úprav spočívala v tom, že pre prejednanie všetkých trestných vecí (nielen hrdelných) zaviedol jednotné pravidlá. Trestné konanie sa tak definitívne konštituuje, ako samostatný typ súdneho konania odlišný v podstatných rysoch od konania vo veciach občianskoprávných.“³¹*

***Obecný súdny poriadok kriminálny Jozefa II** z 1.6.1788 nadväzoval svojím duchom na Constitutio Theresiana. Podstatnou zmenou však bolo to, že nepripúšťal mučenie (zrušené už predtým v roku 1776), naďalej však platilo "priznanie za kráľovnú dôkazov", zatvrdnuté a zjavné klamanie obžalovaného mohlo byť trestané ako neposlušnosť, napríklad výpraskom, spútaním alebo odopretím lôžka. Tento zákonník bol výlučne procesnou normou a neobsahoval hmotné právo. Po skončení Bachovho Absolutizmu v 60. rokoch 19. storočia sa začali práce, ktorých výsledkom bolo prijatie reformovaného trestného procesu. Išlo o mimoriadne vydarené dielo o čom svedčí aj jeho dlhá životnosť. V ČR platil do roku 1950 a v Rakúsku jeho podstatné ustanovenia platia dokonca dodnes.*

*„Približne v tomto období sa začína rozvíjať i **právna úprava advokácie** na našom území. Základnými medzníkmi tohto vývoja bolo prijatie prvého advokátskeho poriadku v roku 1852, ako komplexnej normy upravujúcej postavenie advokáta, do tých čias upravenej torzovito v množstve právnych predpisov a druhým prijatie uhorského advokátskeho poriadku v roku 1874, ktorý sa stal prvým moderným prameňom advokátskeho práva platným na našom území až do roku 1948.“³²*

³¹ MUSIL, J.: KRATOCHVÍL V.: ŠÁMAL, P. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003, s. 26.

³² KEREČMAN, P.: Postavenie advokácie a jej vzťah k súdnictvu v období platnosti advokátskeho poriadku pre Uhorsko z roku 1852. In *Justičná revue*, 2005, 57, č. 11, s. 1419.

3.2. Obdobie Československa

„Po vzniku ČSR v roku 1918, zostali na základe tzv. recepčného zákona (11/1918 Sb.) v platnosti doterajšie trestnoprávne predpisy. V Českej časti to bol rakúsky zákon z roku 1873 a v Slovenskej časti zákon z roku 1896. Tento právny dualizmus zostal zachovaný až do roku 1950, hoci po celú dobu prvej republiky prebiehali reformné práce, ktoré si dávali za cieľ vytvoriť jednotný trestný poriadok pre celú ČSR a premietnuť doňho niektoré moderné myšlienky právnej teórie. V rokoch 1928 a 1937 boli spracované dve osnovy nového trestného poriadku, žiadna z nich sa však nedočkala prijatia.“³³

„Na jeseň 1948 bola vyhlásená tzv. právna dvojročnica, v rámci ktorej malo dôjsť k vypracovaniu nového Trestného zákona a Trestného poriadku záväzného pre celé územie Československa. Národné zhromaždenie prijalo nový trestný zákon spolu s trestným poriadkom 12.7.1950 ako zákon č. 87/1950Zb. Tieto právne predpisy sa vzťahovali na celé územie štátu a nahradili všetky dovtedy platné trestnoprávne kódexy.“³⁴

„V tomto Trestnom poriadku bolo vymedzené postavenie obvineného a obhajcu a to v siedmom diele (§ 41-47) nazvanom Obvinený a obhajca. V tomto období bola zavŕšená aj organizácia advokácie, ktorá mala byť nanovo vybudovaná ako advokácia socialistického typu. Stalo sa tak vydaním zákona č. 114/1951 o advokácii.“³⁵

V novom Trestnom poriadku z 19.12.1956, vyhláseným pod číslom 64/1956 Zb. sa novým spôsobom upravilo najmä prípravné konanie, predbežné prejednanie obžaloby súdom a do značnej miery aj odvolacie konanie.³⁶ Právo na obhajobu bolo v zákone č. 64/1956 Zb. medzi základnými zásadami trestného konania v § 2 ods. 12 nasledovne: „Osoba proti ktorej sa vykonáva trestné konanie, musí byť v každom období konania poučená o procesných právach umožňujúcich jej plné uplatnenie obhajoby a o tom, že si tiež môže zvoliť obhajcu, uplatnenie jej práv sú všetky orgány činné v trestnom konaní povinné umožniť.“³⁷ Rovnako prezumpcia nevinoty bola zakotvená medzi základnými zásadami. Postavenie obvineného a jeho základné práva boli takisto vymedzené. Účast' obhajcu na úkonoch v prípravnom konaní bola v zásade obmedzená až na fázu skončenia vyšetrovania. Obhajca bol však už v prípravnom konaní robiť za obvineného návrhy a podávať za neho žiadosti a opravné prostriedky.

³³ MUSIL, J.: KRATOCHVÍL V.: ŠÁMAL, P. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003, s. 27-28.

³⁴ RÚŽEK, A. a kol.: *Československé trestné konanie*. Bratislava: Obzor 1984, s.30.

³⁵ RÚŽEK, A. a kol.: *Československé trestné konanie*. Bratislava: Obzor 1984, s.30-31.

³⁶ RÚŽEK, A. a kol.: *Československé trestné konanie*. Bratislava: Obzor 1984, s.34.

³⁷ § 2 ods. 12 zákona č.64/1956 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok).

Obhajcu ustanovoval predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor a to spravidla v súčinnosti s advokátskou poradňou, ktorej prislúchalo tiež právo oslobodiť ustanoveného obhajcu od povinnosti obhajovania.

*„Nový trestný poriadok č. 141/1961 Zb. z 29.11.1961 a hlavne jeho novela 57/1965 Sb. boli pre právo na obhajobu zásadné, nakoľko dovtedy dochádzalo k faktickému ovplyvňovaniu práv a postavenia obhajoby v jej neprospech, hoci takýto postup nebol v súlade so zákonom, odôvodňovalo sa povinnosťou OČTK všestranne objektívne vec vyšetriť a posúdiť, teda mimo iného zhromažďovať dôkazy aj v prospech obvineného“.*³⁸ Touto novelou boli vykonané úpravy výkonu obhajoby v prípravnom konaní tým, že obhajcovi sa vo vyšetrovaní umožnila účasť už od vzniesenia obvinenia. Možno konštatovať, že predmetná novela posilnila ochranu občianskych práv a záruky zistenia objektívnej pravdy.³⁹ Husár v súvislosti s uvedenou novelizáciou Trestného poriadku uviedol: *„Výraznou zmenou ponímania a výkonu obhajoby v československom trestnom konaní, bola novela trestného poriadku z roku 1965, ktorá zakotvila v § 165 Tr. por. právo obhajcu zúčastniť sa pri vyšetrovacích úkonoch, možnosť pri nich aktívne spolupôsobiť a povinnosť vyšetrovateľa reálne umožniť obhajcovi účasť na vyšetrovacom úkone aj tým, že mu včas oznámi čas a miesto konania úkonu, ktorého sa chce obhajca zúčastniť. Táto úprava je prielomom do tajnosti prípravného konania.“*⁴⁰

*„Zákon č.551/1991 Sb. preniesol oprávnenie k vykonávaniu najzávažnejších zásahov do občianskych práv v prípravnom konaní, ako je vzatie do väzby, nariadenie domovej a pod. z prokurátora na súd.“*⁴¹ Rozsah práv obvineného v štádiu hlavného pojednávania, teda v konaní pred súdom, kde sa inak plne, resp. s minimálnymi obmedzeniami uplatňovala zásada verejnosti, zostal bez podstatnejších zmien i po prijatí noviel Trestného poriadku v roku 1991, nemožno to rozhodne povedať o prípravnom konaní ako štádiu, ktoré predchádza konaniu pred súdom. V tomto štádiu najmä v dôsledku prijatých noviel Trestného poriadku, došlo k výraznému posilneniu týchto práv. Možno uviesť, že vzhľadom na charakter prípravného konania, aký malo v tomto období československé prípravné konanie dosahovali "relatívne maximum."⁴²

³⁸ MATIÁŠEK, J.: BARTA, B. Několik poznámek k obhajobě v přípravném řízení. In *Zprávy advokacie*, 1967, č.3, s172-173.

³⁹ ROMŽA S. *Koncepcia prípravného konania*. Brno: Tribun EU, 2010, s.27.

⁴⁰ HUSÁR, E. K otázke účasti obhajcu na vyšetrovacích úkonoch. In *Bulletin advokacie*, červenec- září, 1981, s. 26.

⁴¹ MUSIL, J.: KRATOCHVÍL V.: ŠÁMAL, P. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo porcesní*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003, s. 30-31.

⁴² MANDÁK, M. K diferenciacii práv obhajoby de lege ferenda z hlediska účasti na úkonech přípravného řízení. In *Bulletin advokacie*, 1982, leden-březen, s.69.

Z hľadiska uplatnenia práv obhajoby išlo predovšetkým o zmeny Trestného poriadku, ktoré na rozdiel od predchádzajúcej právnej úpravy, pozitívne a jednoznačne vymedzili viaceré konkrétne práva obhajoby, v oboch základných štádiách trestného konania a v niektorých oblastiach tieto práva aj rozšírili:

- bolo pozitívne zakotvené právo obvineného nevypovedať o čom musel byť poučený už pred jeho prvým výsluchom ako obvineného.

- právo obvineného sa kedykoľvek i v priebehu vykonávacích úkonov radiť so svojím obhajcom, právo obhajcu byť prítomný pri výsluchu obvineného, obmedzenie bolo stanovené len v tej miere, že obvinený sa nemôže s obhajcom radiť o tom, ako odpovedať na už položenú otázku.

- právo zvoliť si obhajcu už pred vznesením obvinenia v prípade, že išlo o osobu zadržaného podozrivého s tým, že táto osoba môže trvať na tom, aby bol obhajca prítomný pri jej výsluchu.

- právo obvineného, ktorý je vo väzbe, hovoriť bez prítomnosti tretej osoby, bez výnimiek, ktoré poznala dovtedajšia právna úprava (pri kolúznei väzbe, ak sa zatiaľ nepristúpilo k oboznámeniu s výsledkami vyšetrovania, bol potrebný súhlas vyšetrovateľa.)

- právo vo všetkých štádiách trestného konania vyžiadať si vopred kópie alebo prepis protokolu o každom úkone trestného konania. OČTK boli povinné vyhovieť. Odmietnuť mohli iba vtedy, ak by to z technických dôvodov nebolo možné.

Zakotvenie nároku obhajcu na účasť pri všetkých vyšetrovacích úkonoch už od vznesenia obvinenia, resp. aj pri niektorých taxatívne vymedzených výkonov vyhľadávania, umožnilo účasť obhajcovi vo vyhľadávaní pri výsluchu obvineného, výsluchu znalca a pri vykonávaní konfrontácie, rekognície, vyšetrovacieho pokusu, rekonštrukcie a pri obhliadke možno tiež hodnotiť, ako ďalší závažný prielom do zásady neverejnosti prípravného konania.⁴³

Charakteristickou črtou vtedajšieho československého trestného konania, najmä v jeho prípravnom štádiu, bola na rozdiel od predsúdnych štádií v iných európskych štátoch šírka, rozsah dokazovania, ktoré bolo v jeho rámci vykonávané. Vyšetrovateľ, vyhľadávací orgán, prokurátor, sú povinní nielen zabezpečiť, ale aj vykonať všetky im známe dôkazy, a to prakticky v tom rozsahu, ako ich neskôr vykonal súd. Súd však, hoci vedený zásadou bezprostrednosti a ústnosti môže niektoré z dôkazov vykonať už iba sprostredkovane, resp. prečítaním zápisnice z prípravného konania. O to viac bolo prospešné rozšírenie práv obhajoby

⁴³ ČOPKO, P. Zabezpečenie práva na obhajobu v prípravnom konaní. In *Ochrana základných práv a slobôd (osobných práv a slobôd) normami trestného práva (zborník referátov)*. Košice: UPJŠ v Košiciach 1992, s.73.

v prípravnom konaní. Pod právom na obhajobu je pritom možné rozumieť súhrn všetkých procesných práv, ktoré má obvinený na svoju obhajobu proti vznesenému, resp. oznámenému obvineniu. Ako súčasť, zložka práva na obhajobu je v teórii československého trestného procesu zaradované i uplatnenie vyhľadávacej zásady, súčasťou ktorej je i povinnosť pre OČTK zisťovať a vyhľadávať dôkazy svedčiace v prospech obvineného.

3.3 Obdobie samostatnej Slovenskej republiky

Novela Trestného poriadku, ktorá bola realizovaná zákonom č.178/199 Z. z. zosúladiť ustanovenia Trestného poriadku s Ústavou SR tak, že skúmanie duševného stavu osoby obvinenej z trestného činu je možné iba na základe písomného príkazu súdu. Zároveň predmetná novela zrušila inštitút vyšetrovateľa prokuratúry, pričom vyšetrovanie už vykonávali len vyšetrovatelia Policajného zboru a prokurátori.

Najrozsiahlejšou novelou Trestného poriadku po roku 1989, bola novela realizovaná zákonom č. 247/1994 Z. z., ktorou sa stanovila jediná forma predsúdneho konania- vyšetrovanie. Zrušilo sa tzv. začatie trestného stíhania vo veci a trestné stíhanie sa začínalo až momentom vydania uznesenia o vznesení obvinenia. Nová definícia prípravného konania zaviedla pojem neodkladných a neopakovateľných úkonov. V súvislosti so zrušením inštitútu vyhľadávania sa zmenila koncepcia rozhodnutí v prípravnom konaní, keď sa do Trestného poriadku zaviedol inštitút podmieneného zastavenia trestného stíhania prokurátorom.

Segeš pri zhrnutí výsledkov zo zasadnutia v nemeckej sudcovskej akadémii 5-10.12. 1994, ktorej témou bolo európske trestné konanie, vo svojom príspevku uviedol: „*slovenské trestné konanie sa prezentovalo ako konanie rešpektujúce práva garantované Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd ako moderné, liberálne, základným princípom právneho štátu zodpovedajúce konanie,*“⁴⁴

Novela Trestného poriadku realizovaná zákonom č. 272/1999 sa opätovne zavádza inštitút začatia trestného stíhania vo veci, pričom ponecháva neodkladné a zabezpečovacie úkony, vykonávaním ktorých už prípravné konanie nezačína.

Najpodstatnejšími zmenami upravenými v novele č. 422/2002 Z. z. sú podmienky pre začatie trestného stíhania a zmeny v úprave vyšetrovania. K zefektívneniu prípravného konania malo prispieť skrátené (zjednodušené) vyšetrovanie, ktoré vykonávali policajné orgány pri trestných

⁴⁴ SEGEŠ, I.: Európske trestné konanie. In *Justičná revue*, 1995, č. 5-6, s.68.

činach, pre ktoré Trestný zákon ustanovuje trest odňatia slobody neprevyšujúci 3 roky.⁴⁵ Počas skráteného vyšetrovania je na rozdiel od vyšetrovania, odlišne upravená účasť obhajcu pri vykonávaných úkonoch. Obhajca obvineného má právo byť prítomný pri vyšetrovacích úkonoch vykonávaných policajným orgánom, na ktorých má právo zúčastniť sa obvinený. (najmä výsluch obvineného, konfrontácia, zaist'ovacie úkony). „*Touto zmenou došlo k určitému zredukovaní práv obhajcu.*“⁴⁶

Novelou Trestného poriadku zákonom č. 547/2003 Z. z. a zákonom č. 458/2003 Z. z. z hľadiska postavenia obvineného v prípravnom konaní zaviedol nový inštitút- Dočasné odloženie vznesenia obvinenia v novom ustanovení § 162a. Niektorí autori ale aj prax, v súvislosti s uvedeným osobitným postavením osoby svedka- páchatel'a, resp. v ďalšom konaní obvineného používajú pojem korunný svedok.

⁴⁵ ČENTĚŠ, J. VIKTORYOVÁ, J.: K niektorým ustanoveniam novely trestného poriadku. In *Justičná revue*, 2002 roč. 54, č. 10, s.1080.

⁴⁶ ČENTĚŠ, J. VIKTORYOVÁ, J.: K niektorým ustanoveniam novely trestného poriadku. In *Justičná revue*, 2002 roč. 54, č. 10, s.1081.

4. Subjekty realizujúce právo na obhajobu

4.1. Obvinený

Platný Trestný poriadok vymedzuje základný pojem obvineného v § 33 nasledovne: *„Toho, kto je podozrivý zo spáchania trestného činu, možno považovať za obvineného a použiť proti nemu prostriedky určené týmto zákonom proti obvinenému až vtedy, ak bolo proti nemu vznesené obvinenie.“*⁴⁷

V nasledujúcom ustanovení § 34 Trestného poriadku nazvanom Práva a povinnosti obvineného, potom vymedzuje postavenie obvineného, a to výpočtom najvýznamnejších práv a povinností obvineného v trestnom konaní. Práva a povinnosti obvineného však možno nájsť naprieč celým Trestným poriadkom.

*„Osoba voči ktorej sa vedie trestné konanie pre podozrenie zo spáchania trestného činu, je ústrednou osobou trestného konania.“*⁴⁸ Preto sa musí zásadne zúčastniť na vykonaní trestného konania okrem prípadov, keď je možné výnimočne konať trestné konanie bez jeho prítomnosti- napríklad konanie proti ušlému (§ 358-362 Tr. poriadku). Naopak, smrť osoby obvineného, prípadne zistenie tejto skutočnosti pred vznesením obvinenia, kde by inak bolo dôvodné vzniesť obvinenie, je jedným z dôvodov neprípustnosti trestného stíhania podľa § 9 ods. 1 písm. d) Tr. poriadku a teda aj jedným z obligatórnych dôvodov na zastavenie trestného stíhania. Podľa § 215 ods. 1 písm. c) Tr. poriadku, resp. v prípade takéhoto zistenia pred začatím trestného stíhania je jedným z dôvodov na vydanie uznesenia o odložení veci podľa § 17 ods. 1 písm. c) Tr. poriadku.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že právo na obhajobu, ktoré je spájame s osobou, proti ktorej sa vedie v prípravnom konaní, po vznesení obvinenia potom s osobou obvineného, bude realizovateľné primárne v konaniach vedených voči žijúcim osobám. V širšom význame výnimočne aj voči osobe zomrelej, napríklad v prípade súdnej rehabilitácie postupom podľa zákona č. 119/1190 Zb. o súdnej rehabilitácii, to však za predpokladu predchádzajúceho odsúdenia za trestný čin.

⁴⁷ Porovnaj § 33 Tr. poriadku

⁴⁸ RÚŽEK, A. a kol.: *Československé trestné konanie*. Bratislava: Obzor 1984, s.108-109.

4.1.1. Postavenie obvineného ako procesnej strany

Postavenie obvineného, ako procesnej strany je síce v odborných publikáciách najčastejšie spájané s konaním na súde, teda primárne až so štádiami trestného konania po podaní obžaloby alebo návrhu na schválenie dohody o vine a treste. V prípravnom konaní vystupuje obvinený ako strana minimálne v dvoch prípadoch:

- keď sa rozhoduje o jeho väzbe pred sudcom pre prípravné konanie, resp. v opravnom konaní vo väzobných veciach o opravných prostriedkoch podaných proti rozhodnutiu sudcu pre prípravné konanie.
- v prípadoch aplikácie odklonu resp. osobitného spôsobu konania, keď sa koná konanie o dohode o vine a treste v prípravnom konaní v zmysle § 232 a 233 Tr. poriadku.

Možno teda zhrnúť, že obvineného je potrebné vnímať, ako procesnú stranu už v prípravnom konaní, a to najneskôr od vznesenia obvinenia, eventuálne aj skôr (napríklad v prípade zadržania podozrivého už momentom zadržania alebo v prípade dočasného odloženia vznesenia obvinenia od momentu oboznámenia s touto skutočnosťou) či dokonca v postupe pred začatím trestného stíhania od predvolania osoby, proti ktorej smeruje trestné oznámenie, k podaniu vysvetlenia v zmysle § 196 ods.2 Tr. poriadku. Toto stanovisko sa opiera o skutočnosť, že osoba, proti ktorej sa konanie vedie, je vlastne zaangažovaná na priebehu a možnom výsledku trestného konania a to vlastne už od prvého procesného úkonu, ktorý je voči nemu zo strany OČTK vykonaný či už v rámci štádia postupu pred začatím trestného stíhania alebo v rámci prípravného konania. Disponuje určitým rozsahom práv, ktoré v súhrne svojím obsahom v podstate už naplňajú právo na obhajobu, aj keď z formálneho hľadiska zatiaľ skôr, ako súčasť práva na právnu pomoc.⁴⁹

Aj keď síce nebolo voči nemu vznesené obvinenie, má právo odmietnuť vypovedať ako svedok alebo ako osoba podávajúca vysvetlenie v zmysle § 196 ods. 2 Tr. poriadku z dôvodu, že by si mohol privodiť trestné stíhanie. Tento moment je vlastne jedným z prvých reálnych úkonov praktickej realizácie práva na obhajobu (súčasťou ktorého je aj právo neobviňovať seba samého, resp. požiadavka, že nikoho nemožno nútiť k sebaobvineniu), a to nielen z hľadiska citovaného znenia Tr. poriadku, ale aj v zmysle relevantnej judikatúry Ústavného súdu SR, resp. Európskeho súdu pre ľudské práva⁵⁰

⁴⁹ Porovnaj nález Ústavného súdu SR, sp. zn. II ÚS 52/98 zo dňa 26.1.1999., tiež nález Ústavného súdu SR, sp. zn. II. ÚS 34/99 zo dňa 28.4.1999.

⁵⁰ Porovnaj SVÁK J. *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*. Bratislava: Eurokódex, 2003. s 400-404.

Z hľadiska záujmu na výsledku trestného konania, bude v takomto prípade možné posudzovať nepochybne aj poškodeného, a to už pri podaní trestného oznámenia, ak bol sám oznamovateľom (jeho záujem však smeruje k zisteniu skutku, jeho páchatel'a, rozhodnutie o vine a treste, spravidla aj k uplatneniu nároku na náhradu škody), zúčastnenú osobu od momentu, kedy sa o tomto svojom postavení dozvie a vykoná prvý procesný úkon, ktorý jej Trestný poriadok priznáva, napríklad vzhľadom na svoj záujem na výsledku trestného konania, ktorý spravidla korešponduje so záujmom osoby, proti ktorej sa konanie vedie, zvolí obvinenému obhajcu v prípravnom konaní.

Z pozície strany je potrebné vnímať využívanie práv obvineným už v prípravnom konaní, ktoré bude v prevažnej väčšine prípadov smerovať k dosiahnutiu zrušenia obvinenia, resp. k zastaveniu trestného stíhania už v prípravnom konaní, k zmene právnej kvalifikácie z prísnejšej na miernejšiu a pod.

Predpoklad, resp. možnosť vnímať obvineného ako stranu v trestnom konaní už v štádiu prípravného konania, podľa môjho názoru významnejšie rezonuje v poslednom období aj v súvislosti s možnosťami uplatnenia zásady kontradiktórnosti už v prípravnom konaní, resp. dôsledkami pri jej porušení, čo je možné vnímať aj prostredníctvom judikatúry ESLP, názorov teoretikov, publikovaných rozhodnutí, resp. stanovísk súdov.⁵¹

4.2. Obhajca

„Obhajca je právnym zástupcom osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie, a jeho úlohou je poskytnúť obvinenému všestrannú pomoc.“⁵²

Procesná funkcia obhajcu je spájaná s trestným konaním, pričom v zmysle § 36 ods.1 Tr. poriadku obhajcom môže byť iba advokát.

Potrebné je zdôrazniť, že obhajca je síce subjektom trestného konania, nevystupuje však v konaní ako samostatná procesná strana, aj keď jednu z najdôležitejších procesných strán obvineného v trestnom konaní zastupuje, pričom úkony vykonáva v jeho mene, v jeho záujme, k čomu využíva svoje odborné znalosti a zákonné prostriedky.

⁵¹ Porovnaj Stanovisko trestnoprávneho kolégia NS SR č. 30/10, sp. zn. Tpj 63/2009, prijaté 7.12.2009, porovnaj tiež GŘIVNA T. et al. *Právo na obhajobu. Teorie a praxe 21. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 255-257.

⁵² IVOR, J. et al.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2006, s.224.

Niektorí autori však považujú obhajcu za samostatnú procesnú stranu. „*Obhajca v trestnom konaní má do určitej miery aj samostatné procesné postavenie, nie celkom alebo v určitých prípadoch viazaný len príkazmi obvineného, napríklad obhajca nemôže plniť tie príkazy obvineného, ktoré sú v rozpore so zákonnými úlohami obhajoby, musí ich odmietnuť. Postavenie obhajcu z trestno-procesného vzťahu k iným subjektom ho stavia ako protistranu, napríklad proti prokurátorovi pri podaní obžaloby alebo súdu pri vydaní neodôvodneného rozhodnutia. Je to najmä vtedy, keď skutkový stav nie je náležite zistený, tvrdenia alebo závery prokurátora alebo súdu nie sú potvrdené dôkazmi.*“⁵³

„*Postavenie obhajcu v trestnom konaní neznižuje ani skutočnosť, že k vyváženiu strán prispievajú v trestnom konaní uplatnením svojich procesných práv aj iné subjekty trestného konania. V žiadnom prípade nemôžu tieto subjekty nahradiť práva obhajcu, napríklad nikto z nich nemôže hovoriť s obvineným, ak je vo väzbe alebo výkone trestu odňatia slobody bez prítomnosti tretej osoby, alebo nikto iný než obhajca nemôže obvineného zastupovať v konaní proti ušlému, musí byť obhajca stranou v trestnom konaní, pretože prevažná väčšina procesných práv obvineného prechádza na neho, ktorý ich uplatňuje v konaní pred súdom. Okrem uvedeného je ešte celý rad argumentov na zdôraznenie postavenia obhajcu ako strany v trestnom konaní. Obhajca v právnom štáte patrí k subjektom, ktorý v značnej miere prispieva k ochrane práv a slobôd v trestnom konaní. Jeho postavenie práva a povinnosti vyplývajú z § 13-23 zákona č. 132/1990 Zb. o advokácii, Trestného poriadku a ďalších právnych predpisov. Na uplatnenie týchto práv trestnom konaní je potrebné v novej právnej úprave priznať obhajcovi postavenie strany v trestnom konaní. Na základe uvedeného, by sa za strany v trestnom konaní mali označovať subjekty, ktoré uplatňujú alebo podporujú obžalobu, alebo seba, alebo iného proti nej obhajujú.*“⁵⁴

Zákonodarca si však zrejme takýto postup neosvojil, naopak v rekodifikovanom Trestnom poriadku platnom aj v súčasnosti, sa odhodlal k formálnemu umožneniu účasti samotného obvineného na vyšetrovacích úkonoch v prípravnom konaní- výsluchoch svedkov, ktorých účasť v minulosti bola prakticky nepredstaviteľná. Zákonné vymedzenie účasti obvineného je obsiahnuté v § 213 ods.1 Tr. poriadku, avšak na rozdiel od obhajcu (§ 213 ods.2) je z legislatívneho hľadiska viazané na úvahu policajta- policajt môže povoliť účasť obvineného na vyšetrovacích úkonoch, kým v prípade obhajcu má tento právo od vznesenia obvinenia zúčastniť sa úkonov, ktorých výsledok môže byť použitý ako dôkaz. Táto formálna

⁵³ BALÁŽ P.: K postaveniu obhajcu ako strany v trestnom konaní. In *Bulletin slovenskej advokácie* roč.52, č.3 s. 16.

⁵⁴ BALÁŽ P.: K postaveniu obhajcu ako strany v trestnom konaní. In *Bulletin slovenskej advokácie* roč.52, č.3 s. 17.

disproporcia je skôr rezíduom minulosti, kedy v niektorých obdobiach, bola úplne odmietaná účasť obhajoby na úkonoch v prípravnom konaní, postupne bola umožnená len obhajcovi, a neskôr aj samotnému obvinenému.

Nie každý obvinený však využije právo na zvolenie obhajcu, resp. bude daný dôvod povinnej obhajoby, pričom obvinený, ktorý nemá obhajcu, by mal vlastne zúžený rozsah práva na obhajobu, ktoré by inak prostredníctvom obhajcu mohol uplatňovať v prípravnom konaní. V rámci právnych úvah de lege ferenda je preto možné, aby formálne vymedzenie účasti obvineného na úkonoch v prípravnom konaní, v súčasnosti upravené v § 213 ods.1 bolo upravené rovnako, ako v prípade obhajcu, to znamená, aby obvinený mal právo od vznesenia obvinenia zúčastniť sa úkonov, ktorých výsledok môže byť použitý ako dôkaz v konaní pred súdom, pri súčasnom zohľadnení aj dnes už v tomto ustanovení uvádzaných výnimiek.

Obhajca môže vstúpiť do trestného konania v podstate dvomi spôsobmi, a to buď jeho zvolením obvineným alebo inou osobou, ktorej takéto právo priznáva zákon, alebo jeho ustanovením súdom v zákonom určených prípadoch. Z uvedeného hľadiska rozlišujeme zvoleného obhajcu, ustanoveného obhajcu a náhradného obhajcu.

V rámci úvah de lege ferenda by bolo možné uvažovať o odstránení monopolu advokátov na obhajobu v trestnom konaní. Právo na obhajovanie osoby v trestnom konaní, by malo byť v budúcnosti naviazané iba na získanie právnického vzdelania II. stupňa, tak ako je tomu v prípade možnosti (kvalifikovaného) zastúpenia v konaniach podľa CSP. Uvedené je možné oprieť o názor, že samotná kvalita obhajoby je výsostnou vecou samotného obvineného a štát do nej nemá prečo zasahovať.

4.2.1. Zvolený obhajca

Právo zvoliť si obhajcu a radíť sa s ním je v odbornej literatúre považované za jednu zo základných zložiek práva na obhajobu. V zmysle § 39 ods.1 Tr. poriadku obvinený, prípadne iná oprávnená osoba zvolí obhajcu tak, že písomne splnomocnia obhajobou advokáta. *„Je vecou obvineného, kedy a koho z osôb oprávnených na poskytovanie právnej pomoci formou obhajoby v trestnom konaní svojou obhajobou poverí, prípadne či vôbec toto svoje právo využije. Za konkrétnu voľbu obhajcu nesie zodpovednosť sám obvinený, preto súd ex officio nie je oprávnený posudzovať kvalitu obhajoby, prípadne nečinnosť obvineným zvoleného a splnomocneného obhajcu.“*⁵⁵

⁵⁵ MINÁRIK, Š et al. *Trestný poriadok. Stručný komentár*. 2 vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, 2010 s. 167.

Rovnako tak je vecou obvineného aj to či si pre svoje zastupovanie v trestnom konaní v tej istej trestnej veci zvolí viacerých obhajcov (§ 39 ods.4 Tr. poriadku). Rozhodnutie obvineného v takomto prípade bude záležať zrejme a najmä od jeho solventnosti, ako aj od náročnosti a zložitosti trestnej veci. Na druhej strane, nie je formálne vylúčené, aby sa viacerí spoluobvinení dali v rovnakej trestnej veci zastupovať len jedným obhajcom- advokátom. V takomto prípade však musí advokát vždy zvážiť a posúdiť či záujmy spoluobvinených nie sú v rozpore.

V zmysle § 21 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii advokát je povinný odmietnuť poskytovanie právnych služieb, ak v tej istej veci alebo vo veci s ňou súvisiacou poskytol právne služby inému, ktorého záujmy sú v rozpore so záujmami toho, kto o poskytnutie právnych služieb žiada. Ak takáto okolnosť nastane až potom, ako advokát prevzal zastupovanie viacerých spoluobvinených, mal by zrejme odstúpiť od dohody o poskytovaní právnej pomoci podľa § 22 ods.1 zákona 586/2003 Z. z. .

Obvinený si môže v priebehu trestného konania zvoliť aj iného obhajcu, prípadne postupne aj viacerých obhajcov z radov advokátov. *„Pre vzťah medzi obhajcom a obvineným je typické, že obvinený môže tento vzťah ukončiť kedykoľvek, a to bez udania dôvodu, zatiaľ čo možnosť obhajcu ukončiť právny vzťah s klientom je významne obmedzená.“*⁵⁶

Právo zvoliť si obhajcu má aj obvinený, ktorý toto právo nevyužil v prípadoch, kde existoval dôvod povinnej obhajoby podľa § 37 Tr. poriadku a k takémuto rozhodnutiu dospel až následne po tom, čo mu bol ustanovený obhajca.

4.2.2 Ustanovený obhajca

V trestnom konaní môže obvineného zastupovať aj ustanovený obhajca. Toto ustanovenie je zakotvené v § 40 Tr. poriadku. Trestný poriadok taktiež vymedzuje dva základné dôvody na ustanovenie obhajcu. Prvý dôvod je obligatórny, nakoľko ide o prípad povinnej obhajoby a obvinený si sám nezvolí obhajcu. V prípade povinnej obhajoby, ak obvinený obhajcu nemá, určí sa mu lehota, v rámci ktorej si má obhajcu zvoliť sám. Ak tak neurobí v tejto lehote sám obvinený alebo iná oprávnená osoba, predseda senátu v konaní pred súdom alebo sudca pre prípravné konanie v prípravnom konaní, bez meškania ustanoví obvinenému obhajcu opatrením. Pri ustanovení obhajcu je vhodné položiť si otázku či je správne a vhodné v zásade spravodlivého procesu a taktiež aj práva na obhajobu, aby ustanovoval obhajcu predseda senátu respektíve sudca pre prípravné konanie a či by nebolo vhodnejšie, aby sa s touto otázkou obracalo na advokátsku komoru, ktorá

⁵⁶ ČENTĚŠ, J et al.: *Trestný poriadok. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2014, s.130.

vedie zoznam advokátov a dokáže lepšie vyhodnotiť, ktorý obhajca je lepší v danom prípade, nakoľko každý jeden prípad treba posudzovať osobitne a nie každý advokát je zameraný na danú oblasť, v ktorej môže byť ustanovený. Preto ako jedna z možností de lege ferenda, by sa mohlo uvažovať o možnosti ustanovovať obhajcov z radov advokátskej komory, poprípade po konzultácii s advokátskou komorou. Vyhlo by sa tak situáciám, kedy obvineného zastupuje obhajca, ktorý nemá dostatok odbornosti.

Ak vznikne dôvod povinnej obhajoby odo dňa vydania uznesenia o vznesení obvinenia, výsluch obvineného alebo iné úkony, ktoré nie sú neodkladné a neopakovateľné, je nutné odložiť až do zvolenia respektíve ustanovenia obhajcu. Ak by sa tak nestalo, taký úkon by bol nespôsobilý a nemohlo by sa naň prihliadať v ďalšom konaní, nakoľko by došlo k porušeniu práva na obhajobu. *„Pri ustanovení obhajcu obvinenému, v prípade nutnej obrany už v prípravnom konaní nemožno postupovať tak váhavo, aby sa tým zmaril zmysel povinnej obhajoby obhajcom, ale treba postupovať s najväčším urýchléním, aby sa obhajcovi zabezpečila reálna možnosť vykonávať jeho práva, najmä zúčastniť sa vyšetrovacích úkonov už od vznesenia obvinenia.“*⁵⁷

Druhý dôvod na ustanovenie obhajcu je fakultatívny a nastane vtedy, ak obvinený nemá prostriedky na úhradu trov konania a požiada o ustanovenie obhajcu aj keď o povinnú obhajobu nejde. Vyplýva to z dikcie § 40 ods. 2, podľa ktorej „obvinenému, ktorý nemá dostatočné prostriedky na úhradu trov obhajoby, môže byť obhajca ustanovený, aj v prípade, ak nejde o povinnú obhajobu, ale obvinený o ustanovenie obhajcu požiada.,, *„Podľa tohto odseku možno ustanoviť obhajcu nemajetnému obvinenému aj v prípade, ak neexistuje dôvod povinnej obhajoby.“*⁵⁸ Skutočnosť, že obvinený nemá dostatočné prostriedky na úhradu trov musí preukázať. Ak by sa počas konania preukázalo, že obvinený má dostatočné prostriedky na úhradu nákladov, ustanoveného obhajcu zruší orgán, ktorý rozhodol o jeho ustanovení.

*„Ak by bol obvinenému v prípade povinnej obhajoby ustanovený obhajca bez toho, aby mu bola daná možnosť zvoliť si obhajcu, obvinený nie je povinný nahradiť štátu odmenu a hotové výdavky uhradené ustanovenému obhajcovi štátom.“*⁵⁹

V prípade viacerých obvinených, ktorých záujmy si v trestnom konaní neodporujú, spravidla ustanoví sa spoločný obhajca v záujme hospodárnosti konania. Výnimkou je, ak by si záujmy obvinených navzájom odporovali. V tomto prípade by šlo o rozpor záujmov,

⁵⁷ Bližšie pozri rozhodnutie R 60/1972

⁵⁸ MINÁRIK, Š et al.: *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Bratislava: Iura Edition, 2010 s. 170.

⁵⁹ Bližšie pozri rozhodnutie R 15/1992

„ak by bol ustanovený spoločný obhajca dvom spoluobvineným, z ktorých jeden usvedčuje druhého, ktorý vinu popiera.“⁶⁰ Spoločný obhajca však môže byť ustanovený, ak by šlo o nepodstatné rozpory, napríklad vo výpovediach. V takom prípade nejde o prejav odporujúcich si záujmov obvinených, ale ide o rozdielnu schopnosť veci alebo skutočnosti si zapamätať a následne ich reprodukovať.

„Ak dôjde k spojeniu vecí na spoločné konanie a obvinený mal v každej veci ustanoveného obhajcu, predseda senátu v konaní pred súdom a v prípravnom konaní sudca pre prípravné konanie zruší ustanovenie tých obhajcov, ktorí boli ustanovení neskôr. Ak došlo k ustanoveniu obhajcov súčasne, zruší sa ustanovenie tých obhajcov, ktorí boli ustanovení v konaní o menej závažnejšom prečine alebo zločine.“⁶¹ Je to v záujme zachovania zásady hospodárnosti konania. Ak by sa stala situácia, že obhajcovia boli ustanovení v rovnakom čase pri rovnakej závažnosti trestných činov, možno zrušiť ustanovenie ktoréhokoľvek obhajcu, ktorého sa to týka. Závažnosť trestných činov sa zistí porovnaním trestných sadzieb dotknutých trestných činov.

Pri ustanovení obhajcu obvinenému, nie je dotknuté právo obvineného kedykoľvek počas trestného konania si obhajcu zvoliť. Ak dôjde ku zvoleniu obhajcu, hovoríme o vyjadrení vôle obvineného, ktoré má prednosť pred ustanoveným obhajcom a teda ustanoveného obhajcu zruší orgán, ktorý rozhodnutie vydal.

Ak sa ustanoví obhajca, je povinný bez meškania prevziať obhajobu. Od tejto povinnosti môže byť oslobodený z tých istých závažných dôvodov ako pri odmietnutí obhajoby alebo vypovedaní obhajoby zvolený obhajca. „Ak u advokáta, ktorý bol v trestnom konaní ustanovený obvinenému za obhajcu, vznikne akákoľvek prekážka vo vykonávaní advokácie, je taký advokát povinný túto skutočnosť bezodkladne oznámiť obvinenému a príslušnému orgánu činnému v trestnom konaní alebo súdu.“⁶² V takomto prípade nemôže advokát ustanoviť svojho zástupcu podľa § 17 Zákona o advokácii, nakoľko bol ustanovený súdom podľa § 40 Trestného poriadku a nie zmluvou o poskytovaní právnych služieb. V zmysle tohto ustanovenia môže dôjsť k zvoleniu si obhajcu obvineným alebo oprávnenou osobou a v prípade ak sa tak nestane v určenej lehote bude obhajca ustanovený sudcom pre prípravné konanie v prípravnom konaní a predsedom senátu v konaní pred súdom.

Ustanovený obhajca má nárok voči štátu na odmenu a náhradu podľa tarify určenej vyhláškou o odmenách a náhradách advokátov.⁴⁷ Nárok na odmenu si uplatňuje

⁶⁰ Bližšie pozri rozhodnutie R 15/1991

⁶¹ IVOR, J et al. *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2010, s.235.

⁶² Bližšie pozri rozhodnutie R24/2008.

ustanovený obhajca sám.

Tak ako zvolený, aj ustanovený obhajca vykonáva svoje právomoci na základe a rozsahu splnomocnenia. Ustanovený obhajca vykonáva svoje právomoci na základe splnomocnenia schváleného podpisom obvineného. V splnomocnení je identifikovaná osoba obvineného, trestná vec a rozsah zastupovania obhajcom. Splnomocnenie obhajcu zaniká skončením trestného stíhania, ak nie je splnomocnenie vymedzené inak pri ustanovení obhajcu. Trestné stíhanie, a teda aj splnomocnenie, končí právoplatnosťou rozsudku alebo právoplatnosťou iného rozhodnutia OČTK alebo súdu vo veci samej. „Aj keď splnomocnenie takto zaniklo, obhajca je ešte oprávnený podať za obžalovaného žiadosť o milosť a žiadosť o odklad výkonu trestu.“⁶³ „Ak nebolo splnomocnenie obhajcu pri jeho ustanovení v ďalšom priebehu trestného konania vymedzené inak, vzťahuje sa aj na trestné stíhanie za niektorý trestný čin alebo proti niektorému z obvinených po vylúčení zo spoločného konania.“⁶⁴

4.2.3 Náhradný obhajca

Náhradný obhajca môže byť určený, ak existuje dôvodná obava, že by mohol byť v prípravnom konaní zmarený výsluch obvineného, ktorý trvá na prítomnosti obhajcu, hlavné pojednávanie alebo verejné zasadnutie pre neprítomnosť zvoleného alebo ustanoveného obhajcu.

Inštitút výsluchu je v trestnom konaní veľmi významný, nakoľko jeho účelom je to, aby si sudca mohol urobiť o skutkovej podstate taký presný názor, ako keby vnímal skutkový dej vlastnými zmyslami.⁶⁵ Znamená to, že ak by obhajca obvineného, nebol pri jeho výsluchu, mohlo by to mať vážny dopad na celý priebeh trestného konania. Treba si však uvedomiť, že ide o fakultatívnu možnosť, ktorú ponúka Trestný poriadok, aby sa zamedzilo priet'ahom v trestnom konaní. Bez náhradného obhajcu, by sa totiž v prípade neprítomnosti zvoleného alebo ustanoveného obhajcu jednotlivé úkony museli odkladať, aby nebolo porušené právo obvineného byť v trestnom konaní zastúpený advokátom. „Nečinnosť obhajcu trestný proces predlžuje, pretože bez jeho prítomnosti nie je možné pokračovať v konaní.“⁶⁶

Aj keď ide „len“ o určitú náhradu, treba si uvedomiť, že náhradný obhajca má tie isté práva a povinnosti, ako ustanovený alebo zvolený obhajca, nakoľko tento vstupuje priamo

⁶³ Ivor, J. et al. *Trestné právo procesné*, Bratislava: Iura edition 2010, s 237

⁶⁴ Bližšie pozri rozhodnutie R29/1984.

⁶⁵ ŠIMOVČEK, I. et al. *Kriminalistika*. Plzeň, Aleš Čeněk, 2011, s. 251

⁶⁶ HROMÁDKOVÁ, L. Trestný poriadok- úplné znenie zákona s komentárom. In: *Poradca* 2012 č. 4-5, s. 60

do postavenia ustanoveného alebo zvoleného obhajcu a plnohodnotne ho nahrádza. Svoje práva môže na hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí vykonávať, iba v prípade neprítomnosti zvoleného alebo ustanoveného obhajcu. Ustanovenie §42 ods. 2 Trestného poriadku, však náhradného obhajcu v konaní pred súdom nezabavuje práv a povinností ako takých, zbavuje ho iba možnosti ich výkonu.⁶⁷ Zjednodušene povedané, náhradnému obhajcovi i naďalej prislúchajú jednotlivé práva a povinnosti, avšak tieto nemôže reálne v praxi vykonávať.

Ak má však obhajca aktívne vystupovať v konaní pred súdom, inštitút náhradného obhajcu je akousi výnimkou, nakoľko tento aj keď je na procese prítomný, nie je zaručené že bude v konaní pred súdom aktívne vystupovať. Nakoľko trestný poriadok v § 42 ods. 2 ustanovuje, že náhradný obhajca svoje práva a povinnosti na hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí uplatní iba v prípade, ak na ňom nie je zúčastnený zvolený alebo ustanovený obhajca. Keďže ide o takpovediac náhradníka, je diskutabilné či je tento schopný plnohodnotne hájiť záujmy obvineného. Inými slovami povedané či má motiváciu vložiť do daného prípadu všetku svoju energiu a čas na prípravu obhajoby.

4.3. Iné osoby s obhajovacími právami

4.3.1. Osoby, ktoré vykonávajú obhajovacie práva v mene obvineného

4.3.1.1. Zákonný zástupca

V zmysle § 35 Tr. poriadku Zákonný zástupca obvineného, ktorý je pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo ktorého spôsobilosť na právne úkony je obmedzená, je oprávnený obvineného zastupovať, najmä zvoliť mu obhajcu, robiť za neho návrhy, podávať za neho žiadosti a opravné prostriedky, je tiež oprávnený zúčastniť sa na tých úkonoch, ktorých je podľa zákona oprávnený zúčastniť sa obvinený. V prospech obvineného môže zákoný zástupca tieto práva vykonávať aj proti vôli obvineného.⁶⁸ Kto je zákonným zástupcom obvineného, ustanovujú predovšetkým predpisy občianskeho práva. Pokiaľ ide o práva zákonného zástupcu, tieto sú okrem § 35

⁶⁷ Stanovisko trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 30. mája 2011

na zjednotenie výkladu zákona o nároku ustanoveného náhradného obhajcu na odmenu a náhradu podľa tarify určenej osobitným predpisom v zmysle §42 ods. 2 Trestného poriadku a §553 ods. 2 Trestného poriadku

⁶⁸ § 35 zákona č.301/2005 Z. z.

konkretizované v celom rade ďalších ustanovení trestného poriadku, napríklad aj samostatné procesné oprávnenie v konaní proti mladistvému, podať v mene mladistvého žiadosť o prepustenie z väzby, následne samostatné procesné oprávnenie podať opravný prostriedok proti rozhodnutiu, na vydanie ktorého dal podnet.⁶⁹

4.3.1.2. Opatrovník

V prípadoch v ktorých zákonný zástupca obvineného nemôže vykonávať svoje práva alebo je nebezpečenstvo z omeškania, v prípravnom konaní môže na výkon týchto práv na návrh prokurátora ustanoviť obvinenému opatrovníka sudca pre prípravné konanie a v konaní pred súdom predseda senátu aj bez návrhu. Proti rozhodnutiu o ustanovení opatrovníka je prípustná sťažnosť.⁷⁰

„Nebezpečenstvo z omeškania môže hroziť najmä v prípadoch, ak je zákonný zástupca nedosiahnuteľný a je potrebné vykonať procesný úkon, ktorý neznesie odklad. V praxi by mohlo ísť napríklad o výsluch zadržaného obvineného, ktorý sa vyhýba trestnému stíhaniu. Pri tomto úkone prichádza do úvahy uplatnenie oprávnenia zákonného zástupcu (zúčastniť sa na výsluchu obvineného), ktoré však vzhľadom na neodkladnosť úkonu a nedosiahnuteľnosť zákonného zástupcu nie je možné vykonať. V takýchto prípadoch zákon umožňuje na zabezpečenie obhajobných práv mladistvého obvineného ustanoviť mu opatrovníka.“⁷¹

4.3. 2.Osoby so samostatnými obhajovacími právami

„Určité obhajovacie práva v prospech obvineného umožňuje Trestný poriadok využiť osobám blízkym obvinenému alebo u mladistvého aj orgánu sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately. Rozsah obhajovacieho práva osôb so samostatnými obhajovacími právami je oproti zákonnému zástupcovi obvineného a obhajcovi podstatne užší a je prevažne zameraný až na konanie pred súdom v prospech obžalovaného.“⁷²

"Osoby so samostatnými obhajovacími právami sú osoby, ktorým zákon vo vzťahu k obvinenému poskytuje samostatné obhajovacie práva, ktoré môžu uplatňovať nezávisle od osoby obvineného, niektoré dokonca proti jeho vôli.“⁷³

Sú to jednak osoby, ktoré môžu podať odvolanie v prospech obvineného (§ 308 ods.2 Tr. poriadku) a to príbuzní v priamom rade, súrodenci, osvojiteľ, osvojenec,

⁶⁹ Porovnaj uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. To 80/2005 z 13.9.2005.

⁷⁰ Porovnaj §35 Trestného poriadku.

⁷¹ ČENTĚŠ, J. et al. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2014,s.113.

⁷² BALÁŽ, P. Postup obhajoby v procese predchádzajúcom konaniu pred súdom. In *Bulletin slovenskej advokácie* č.4/2000 s 84-85.

⁷³ HUSÁR,E. et al. *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 1996, s.76.

manžel, druh majú právo podať sťažnosť proti uzneseniu o väzbe (§ 186 Tr. poriadku), rovnako mu tieto osoby môžu zvoliť obhajcu (§ 39 ods.2 Tr. poriadku). Právo zvoliť obhajcu má však napríklad aj zúčastnená osoba, ktorá síce v trestnom konaní vystupuje ako samostatná procesná strana, je však nepochybne zaangažovaná na priebehu a predovšetkým na výsledku trestného konania, kde vo všeobecnosti podporuje obhajobu.

V súvislosti s právom iných osôb zvoliť obvinenému obhajcu vyslovil Ústavný súd SR vo svojom náleze I. ÚS 15/98 názor, že toto ich právo netvorí súčasť základného práva obvineného zvoliť si obhajcu podľa čl. 50 ods.3 Ústavy SR, keď uviedol: *„1.Právo zvoliť obhajcu obvinenému iným osobám priznáva iba Trestný poriadok, a toto ich právo netvorí súčasť základného práva obvineného zvoliť si obhajcu podľa čl. 50 ods.3 Ústavy SR. 2. K porušeniu základného práva podľa čl.50 ods.3 Ústavy SR dôjde vtedy, ak obvinenému nebola vôbec poskytnutá možnosť zvoliť si obhajcu podľa vlastného výberu. K porušeniu práva iných osôb zvoliť obvinenému obhajcu dôjde aj vtedy, ak orgán štátu (súdny orgán) porušil ustanovenie § 37 ods.1 Tr. poriadku, t.j. hoci si obvinený obhajcu sám nezvolil, nebola táto možnosť poskytnutá ani jeho blízkym a oprávneným osobám.“*⁷⁴

4.3.3. Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

Osobitné postavenie medzi osobami so samotnými obhajovacími právami má orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v konaní proti mladistvým. Práva, ktoré je možné vnímať ako práva obhajoby (napríklad právo podať odvolanie v prospech obvineného), tento subjekt uplatňuje samostatne a dokonca na rozdiel od vyššie uvedených osôb aj proti vôli obvineného (§ 345 ods.1 Tr. poriadku). Navyše, platný Trestný poriadok, rovnako však aj predchádzajúci, priznáva tomuto subjektu v trestnom konaní vedenom proti mladistvému rovnaké postavenie ako majú strany. Jeho činnosť v prípravnom konaní spočíva najmä v zisťovaní pomerov mladistvého, kde okrem obce je takáto povinnosť ukladaná práve tomuto subjektu. Cieľom je, okrem iného, čo najdôkladnejšie zistiť pomery a prostredie, v ktorom obvinený mladistvý žil a bol vychovávaný, jeho správanie pred spáchaním činu, z ktorého je obvinený, po ňom a iné okolnosti dôležité pre voľbu prostriedkov vhodných na jeho nápravu, najmä na posúdenie či má byť nariadená ochranná výchova mladistvého. Práve návrh na uloženie ochranného opatrenia- ochrannej výchovy, ktorý niekedy zaznieva na hlavnom pojednávaní v rámci záverečnej reči zástupcu orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, však je možné súčasne považovať i za

⁷⁴ Porovnaj Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. I. ÚS 35/98 zo dňa 5.5.1998.

čiasťočne kontroverzný, a to vo vzťahu k vymedzeniam tohto subjektu, ako subjektu s obhajovacími právami, dokonca samostatnými. K uvedenému konštatovaniu možno dospieť na základe niektorých praktických poznatkov z prípadov, keď obhajca v rámci záverečnej reči navrhol oslobodenie obžalovaného spod obžaloby, pričom zástupca orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately navrhol uloženie ochrannej výchovy. Aj keď vo všeobecnosti je možné prijať názor, že uložením a výkonom ochrannej výchovy v konkrétnom prípade je možné očakávať priaznivejší na správanie sa mladistvého, na druhej strane, je však táto osoba v čase výkonu ochrannej výchovy na niektorých svojich právach obmedzená. Priestor pre aktívne zapojenie orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v prípravnom konaní ako súčasť obhajovacích práv je však možné vnímať napríklad v tom, že takéto jeho zistenia pomerov v prípravnom konaní môžu vytvoriť priestor aj pre realizáciu niektorých odklonov v trestnom konaní, napríklad pre rozhodnutie zmierom a zastavením trestného stíhania alebo podmieneného zastavenia trestného stíhania, resp. pre mediáciu, kde zistené osobné pomery, resp. posúdenie osoby obvineného sú jedným zo zákonných predpokladov rozhodovania týmito odklonmi.

4.4. Vzťah medzi obvineným a obhajcom

Vychádzajúc zo zákona č.586/2003 Z. z. o advokácii, advokácia pomáha ústavné právo fyzických a právnických osôb (od 01.07.2016) na obhajobu a chrániť ostatné práva a záujmy fyzických osôb a právnických osôb v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, zákonmi a inými všeobecne záväznými právnymi predpismi.

V preambule aktuálneho Advokátskeho poriadku Slovenskej advokátskej komory, ktorý je považovaný za súbor pravidiel profesijnej etiky, ktoré je advokát povinný dodržiavať sa uvádza: *„V spoločnosti kde úcta k demokracii a právu je jedným z najdôležitejších ústavných princípov, má advokát nezastupiteľné postavenie, pretože existencia slobodného a nezávislého advokátskeho povolania je základným prostriedkom ochrany ľudských práv a slobôd proti moci štátu. Advokát musí slúžiť veci spravodlivosti, a tým, ktorí ho poverili obhajobou alebo zastupovaním. Povinnosti advokáta sa neobmedzujú len na povinnosti upravené zákonom. S výkonom povolania advokáta sa nerozlučne spája škála etických povinností voči klientom a voči súdom a orgánom, pred ktorými advokát presadzuje záujmy svojho klienta, alebo pred ktorými koná v jeho*

mene."⁷⁵

Advokát, ktorý prevzal zastupovanie obvineného ako obhajca v trestnej veci, preukazuje voči OČTK tento vzťah predložením resp. doručením písomného plnomocenstva alebo v prípadoch ustanoveného obhajcu doručením opatrenia o ustanovení obhajcu. *"V prípade zaslania plnej moci faxom ako zoskenovaného dokumentu je potrebné v súlade s § 62 ods.1 Tr. poriadku do troch pracovných dní potvrdiť zaslanie plnej moci a písomne originálu alebo ústne do zápisnice."*⁷⁶ Bez preukázania sa písomným plnomocenstvom napriek súčasnej prítomnosti obvineného a obhajcu na procesnom úkone (napríklad pri výsluchu obvineného) policajti spravidla odmietajú advokáta ako obhajcu akceptovať.

Ako uvádza Krsková: *„Príkazná (mandátna) zmluva zakladá vzťah zastúpenia. Navonok má povahu plnomocenstva, ktoré je súčasťou zmluvy a vonkajším prejavom medzi advokátom a klientom. Plnomocensvo je tiež výsledkom dohody advokáta a klienta, nie je však primárnym právnym úkonom vzniku záväzkovo právneho vzťahu."*⁷⁷ *"Skutočnosť, že nedošlo k podpísaniu plnomocenstva, neznamená že medzi advokátom a klientom nevznikol právny vzťah potvrdenej objednávky právnej pomoci (právnej služby). Pri poskytovaní právnej služby je rozhodujúce či ju advokát poskytol alebo neposkytol. Zmluva o poskytnutí právnej služby je internou záležitosťou medzi advokátom a klientom, kým plnomocensvo je deklaráciou navonok, že takýto vzťah medzi nimi existuje."*⁷⁸ *„Podľa platných predpisov základným a najvhodnejším typom zmluvy upravujúcej vzťah medzi advokátom a klientom pri poskytovaní právnych služieb je príkazná zmluva, ktorá sa uzaviera v prípade, ak právna pomoc nesúvisí s podnikateľskou činnosťou klienta. Ak je klientom podnikateľ (fyzická osoba alebo právnická osoba), alebo bola výslovne dojednaná aplikácia Obchodného zákonníka, prichádza do úvahy mandátna zmluva."*⁷⁹

Konkrétny obsah vzťahu obvineného a obhajcu je determinovaný predovšetkým relevantnými ustanoveniami Tr. poriadku (napríklad § 34, § 36-44 a ďalšie ustanovenia), zákona 586/2003 Z. z. o advokácii (osobitne ustanovenie § 18 upravujúce práva a

⁷⁵ Porovnaj Preambulu Advokátskeho poriadku Slovenskej advokátskej komory, schváleného konferenciou advokátov 10.6.2017.

⁷⁶ ČENTĚŠ, J. et al. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2014, s.118.

⁷⁷ KRŠKOVÁ, A. *Etické desatoro začínajúceho advokáta (Vademecum profesijnej etiky)*. Bratislava: Iura Edition, 2008, s.69-70.

⁷⁸ KRŠKOVÁ, A. *Etické desatoro začínajúceho advokáta (Vademecum profesijnej etiky)*. Bratislava: Iura Edition, 2008, s.70

⁷⁹ KRŠKOVÁ, A. *Etické desatoro začínajúceho advokáta (Vademecum profesijnej etiky)*. Bratislava: Iura Edition, 2008, s.69.

povinnosti advokáta pri výkone advokácie, resp. zastupovaní klienta), Advokátskym poriadkom Slovenskej advokátskej komory (osobitne Druhá časť, § 3-13 upravujúce vzťah advokáta ku klientovi), vyhláškou č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách za poskytovanie právnych služieb (predovšetkým z hľadiska určenia spôsobu a výšky odmeny advokáta za zastupovanie).

Za tradičný, významný a podstatný prvok tohto vzťahu, možno považovať nepochybne i povinnosť advokáta zachovávať mlčanlivosť o všetkých skutočnostiach, o ktorých sa dozvedel v súvislosti s výkonom advokácie, ako mu táto povinnosť vyplýva z § 23 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii, z ustanovenia § 9 Advokátskeho poriadku Slovenskej advokátskej komory. Formálnu výnimku pripúšťa už spomínaný § 23 zákona 586/2003 Z. z. o advokácii a to v prípade, ak tak ustanoví osobitný predpis na úseku predchádzania a odhaľovania legalizácie príjmov z trestnej činnosti.⁸⁰ Pozbaviť mlčanlivosti advokáta, a teda aj advokáta v postavení obhajcu obvineného v trestnom konaní môže len klient, teda obvinený. Navyše obhajca ako advokát je povinný zachovávať mlčanlivosť aj v prípade, ak ho klient pozbaví tejto povinnosti, ak usúdi, že pozbavenie povinnosti zachovávať mlčanlivosť je v neprospech klienta. Zaujímavý názor v súvislosti s mlčanlivosťou advokáta uviedli Brostl a Olej: *„Najmä v odvetví trestného práva, ktoré umožňuje najsurovejšie zásahy do ústavou garantovaných práv a slobôd občana, sa musí zvýrazňovať a súčasne v justičnej praxi aplikovať a rešpektovať povinnosť mlčanlivosti advokáta pri poskytovaní právnych služieb klientovi, ktorý v pozícii obvineného alebo iného subjektu trestného konania žiada advokáta o poskytnutie právnej pomoci. Čoraz častejšie však možno evidovať snahy OČTK rôznymi spôsobmi a pod rôznymi zámienkami nerešpektovať povinnosť mlčanlivosti advokáta. Je pritom zarážajúce, že tieto orgány tak postupujú napriek tomu, že si musia byť vedomé nezákonnosti takto získanej informácie a jej nepoužiteľnosti ako dôkazu v trestnom konaní. Uvedená tendencia je veľmi nebezpečná, nakoľko smeruje priamo proti podstate poskytovania právnych služieb nielen v trestných veciach ale všeobecne v rámci celej advokácie.“*⁸¹

Predmetnou problematikou sa opakovane zaoberal aj EŠLP, pričom svoje postoje vyjadril vo viacerých rozhodnutiach, napríklad vo veci Niemietz v. Nemecko zo dňa 16.12.1992, v ktorom poukázal na skutočnosť, že keď ide o právniku, môže mať

⁸⁰ Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁸¹ OLEJ, J., BROSTL, A. Advokát ako svedok v trestnom konaní a povinnosť mlčanlivosti. In *Bulletin slovenskej advokácie*, 2011, č. 5, s.18.

neoprávnený zásah do profesijného tajomstva dopad na riadny výkon spravodlivosti, a tým na práva garantované v čl. 6. Dohovoru.⁸² Z iných aspektov súd posudzoval napríklad možnosť zverejnenia informácií o súdnom konaní v médiách, ak sú tieto v záujme klienta a porušenie profesijného tajomstva.⁸³

Možno uviesť taktiež názor Gerega na vzťah advokáta ku klientovi a jeho povinnosť mlčanlivosti ako ho prezentoval vo svojom príspevku v roku 2001: „*V čase budovania advokácie nového typu sme hovorili, že advokáti v záujme svojich klientov musia splňať rad dôležitých predpokladov a pri výkone povolania dodržiavať osobitné pravidlá. Okrem základných zákonov, ktoré definujú a vymedzujú stav a postavenie advokátov, zasahujú do ich postavenia a života aj právne normy iného charakteru, nepochybne aj predpisy slovenskej advokácie. Vždy som považoval a považujem za rozhodujúci dokument **Zásady výkonu advokácie** prijímané konferenciou advokátov. Zásady vyjadrovali bezprostredný vzťah nášho stavu k spoločenským zmenám, ktoré sa postupne -dnes už viac ako desať rokov samostatnej advokácie- odzrkadľovali v týchto predpisoch. Podľa mňa sú desatorom advokáta pri jeho ceste. Týmito pravidlami som sa doposiaľ vždy zdarne riadil. Za najcitlivejšiu časť týchto dokumentov som vždy považoval vzťah advokáta ku klientovi. Tento vzťah sa vždy zakladal a zakladá na vzájomnej dôvere. Strata vzájomnej dôvery bola a je dôvodom na odmietnutie poskytovania právnej pomoci alebo dôvodom na vypovedanie plnomocenstva. Spravidla v kritických situáciách sa ukázalo, že prvoradý záujem klienta je veľmi správnou zásadou pri poskytovaní právnej pomoci. Prvoradý záujem klienta dokonca viaže advokáta povinnosťou mlčanlivosti. Mlčanlivosť je upravená zatiaľ len v zákone o advokácii na rozdiel od pripravovanej novely trestného zákona, kde odmietnutie výpovede z dôvodu uloženej mlčanlivosti bude len právom kňazov, ak by výpoveď mala byť porušením spovedného tajomstva. Čo si však počať v situácii, ak klient v postavení obvineného zneužije všetko, čo sa vyrieklo alebo urobilo v styku s právnym zástupcom a obráti sa proti nemu? Súčasná trestná prax na to poskytuje dostatok príkladov. Tu nepomôže ani prísne dodržiavanie etiky zo strany advokáta.*“⁸⁴

⁸² Pozri rozhodnutie ESĽP zo 16.12.1992 Niemietz v. Nemecko.

⁸³ Pozri rozhodnutie ESĽP z 15.12.2011 Morová v. Francúzsko

⁸⁴ GEREG, J. Obhajca a právny štát. In *Bulletin slovenskej advokácie*, 2001 roč. 53 č.2, s. 5-7.

5. Právo na obhajobu v rôznych štádiách trestného konania

5.1. Prípravné konanie

Prípravným konaním sa rozumie úsek trestného stíhania od začatia trestného stíhania do podania obžaloby, návrhu na schválenie dohody o vine a treste alebo do právoplatnosti rozhodnutia OČTK. Účelom prípravného konania je čo najrýchlejšie zaobstarať dôkazy potrebné pre rozhodnutie, či sa má podať obžaloba prípadne návrh na schválenie dohody o vine a treste, alebo či má OČTK ukončiť trestné konanie už v tomto štádiu niektorým z rozhodnutí vo veci samej (napríklad uznesením o zastavení trestného stíhania a schválení zmieru). Pre prípravné konanie je charakteristické, že je neverejné, t. j. v tomto štádiu trestného konania sa neuplatňuje zásada verejnosti, pretože vyzradenie predbežných výsledkov vyšetrovania by mohlo zmarit' ďalší priebeh trestného stíhania. Naproti tomu sa v prípravnom konaní uplatňujú iné zásady ako napríklad zásada stíhania len zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom, zásada oficiality, zásada legality a zásada oportunity. Špecifické vyjadrenie má zásada kontradiktórnosti, pretože prípravné konanie nie je charakteristické sporom dvoch proti sebe stojacich strán, ktorý by rozhodoval tretí nezávislý arbiter (súd), ale kontradiktórnosť treba vidieť predovšetkým v práve účasti obvineného a jeho obhajcu na vyšetrovacích úkonoch. Vo vzťahu ku konaniu na súde má prípravné konanie určitú predbežnú povahu, to znamená, že v prípravnom konaní sa majú obstarat' dôkazy, ktoré by mohli byť použiteľné pred súdom. Prípravné konanie plní niekoľko funkcií. Ide o vyhľadávaciu funkciu, zabezpečovaciu funkciu, verifikačnú funkciu a odklonnú funkciu. Podstatou vyhľadávacej funkcie je odhaľovanie trestných činov a vyhľadávanie dôkazov o týchto trestných činoch. Zabezpečovacia funkcia kladie dôraz na zabezpečenie dôkazov (osôb a vecí) potrebných pre rozhodnutie OČTK a použiteľných v konaní pred súdom. Verifikačná (filtrovačná) funkcia spočíva v preverovaní dôkazov tak aby sa obžaloba prípadne návrh na schválenie dohody o vine a treste podal iba v prípade riadneho objasnenia trestného činu a aby sa tak zabránilo neodôvodnenému podávaniu žalôb a zbytočnej zaťažnosti súdov. Odklonná funkcia prípravného konania je vyjadrená možnosťami vybavenia trestných vecí mimo hlavného pojednávania a v podobe podmieneného zastavenia trestného stíhania, podmieneného zastavenia trestného stíhania spolupracujúceho obvineného, zastavením trestného stíhania, schválením zmieru a konaním o dohode o vine a treste. Prípravné konanie prebieha v niekoľkých formách. Ide o vyšetrovanie, skrátené vyšetrovanie a osobitne skrátené vyšetrovanie resp. konanie podľa § 204 Tr. poriadku.

85

⁸⁵ ŠIMOVČEK, I. et al. *Trestné právo procesné. 2. rozšírené vydanie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016 s. 178-179.

5.1.1. Účasť obvineného a obhajcu na vyšetrovacích úkonoch

Z hľadiska uplatnenia práva na obhajobu považujem za podstatné ustanovenie §213 Trestného poriadku, ktoré upravuje účasť obvineného a obhajcu na úkonoch, ktoré sa vykonávajú vo vyšetrovaní a skrátenom vyšetrovaní. Obvinenému môže policajt povoliť účasť na vyšetrovacích úkonoch a umožniť mu, aby vypočúvaným svedkom mohol klásť otázky, a to najmä vtedy ak obvinený nemá obhajcu a ide o výsluch svedka pri ktorom je dôvodný predpoklad, že výsluch nebude možné vykonať v konaní pred súdom. Chcel by som upozorniť na slovo najmä, ktoré Trestný poriadok v § 213 ods. 1 používa, z ktorého vyplýva, že obvinenému môže byť dovolená účasť aj na vykonávaní iných úkonov. Iná situácia nastáva v prípade, ak obvinený má obhajcu, pretože ten sa môže zúčastniť úkonov, ktoré môžu byť použité v konaní pred súdom ako dôkaz a po skončení výsluchu policajtom môže klásť vypočúvaným osobám otázky.

„Vyšetrovacím úkonom, ktorého výsledok môže byť použitý ako dôkaz v konaní pred súdom, sa rozumie úkon, ktorý je vykonávaný policajtom po začatí trestného stíhania, ktorého zmyslom je dôkaz zaobstarat' a za zákonom stanovených podmienok ho aj vykonať. Vyšetrovacím úkonom teda môže byť výsluch obvineného, svedkov, znalcov, konfrontácia, rekognícia a pod.“⁸⁶

Je dôležité podotknúť, že právo na obhajobu zahŕňa právo na aktívnu obhajobu, teda aktívne zasahovanie obhajcu do výsluchu vypočúvanej osoby a pasívnu obhajobu, keď sa obhajca síce zúčastní sa výsluchu alebo inom procesnom úkone, ale svoje právo nevyužije. Ak OČTK umožnia obhajcovi výkon pasívnej obhajoby, teda len jeho účasť bez možnosti zasiahnuť do procesného úkonu, tak v takom prípade dôjde k závažnému procesnému pochybeniu, čo bude mať za následok odmietnutie obžaloby a vrátenie veci prokurátorovi pre závažné procesné chyby prípravného konania. S problémom pasívnej obžaloby sa najčastejšie môžeme stretnúť v prípade prerušeného výsluchu svedka, kedy sa svedok zvyčajne vyhovára že sa necíti dobre a po skončení monológovej časti výsluchu je policajt nútený prerušiť výsluch a zvyčajne sa v prípravnom konaní takto prerušený výsluch už nedokončí.

„Aktívna obhajoba obvineného v prípravnom konaní má veľký význam, pretože prispieva k náležitému objasneniu veci v záujme obvineného a dokonca môže viesť k zúženiu trestného stíhania, k prekvalifikácii skutku v prospech obvineného, zastaveniu

⁸⁶ MINÁRIK, Š. a kol. *Trestný poriadok*. Stručný komentár. Bratislava: Iura Edition, 2010. s. 585.

*trestného stíhania a pod.*⁸⁷

Ak obhajca oznámi vyšetrovateľovi, že sa chce zúčastniť na vyšetrovacom úkone, vyšetrovateľ je povinný oznámiť mu čas a miesto každého vyšetrovacieho úkonu, ak nejde o neodkladný úkon. Je porušením práva obvineného na obhajobu, pokiaľ sa v prípravnom konaní dopĺňa vyšetrovanie výsluchom svedka, bez toho aby bol obhajca vopred upovedomený o čase a mieste konania výsluchu, hoci požiadal vyšetrovateľa o účasť na vyšetrovacích úkonoch.⁸⁸

Je porušením práva obvineného na obhajobu, ak jeho obhajca nebol riadne upovedomený o výsluchu svedka, hoci o ňom mal byť upovedomený a tento úkon bol vykonaný v jeho neprítomnosti.⁸⁹ Zápisnica z takého výsluchu svedka je na hlavnom pojednávaní procesne nepoužiteľná, lebo takým postupom boli porušené práva obvineného na obhajobu a preto nemôže byť na hlavnom pojednávaní ani prečítaná.⁹⁰

5.1.2. Právo nazerať do spisu

Právo obvineného nazerať do spisu je jednou zo zložiek jeho práva na obhajobu zaručeného čl. 40 ods. 3 Listiny ako aj čl. 6 ods. 3 písm. b) Dohovoru. Toto právo ďalej konkretizuje ustanovenie § 69 trestného poriadku, ktorý bližšie nešpecifikuje do akých spisov má obvinený a jeho obhajca právo nahliadať.

Podľa § 69 Trestného poriadku obvinený, obhajca, poškodený... majú právo nazerať do spisov s výnimkou zápisnice o hlasovaní..., robiť si z nich výpisky a poznámky... Závažnosť dôvodov, z ktorých orgán činný v trestnom konaní toto právo odmietol, na žiadosť osoby, ktorej sa odmietnutie týka, je prokurátor povinný urýchlene preskúmať. Tieto práva nemožno odoprieť obvinenému a obhajcovi a poškodenému po tom, čo boli upozornení na možnosť preštudovať spisy. V prípravnom konaní orgán činný v trestnom konaní môže právo nazerať do spisu a s ním spojené práva podľa odseku 1 zo závažných dôvodov odmietnuť, najmä ak v spise nemožno urobiť opatrenia, ktoré by zabránili zmareniu alebo podstatnému sťaženiu dosiahnutia účelu trestného stíhania. Tomu, kto má právo byť pri úkone prítomný, nemožno odoprieť nazretie do zápisnice o tomto úkone. Obvinenému a jeho obhajcovi nemožno odoprieť nazretie do uznesenia o vznesení

⁸⁷ MAĎAR, M., Obsah vyrozumienia obhajcu o konaní vyšetrovacích úkonov v trestnej veci. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2005, č. 12, s.25 – 30.

⁸⁸ R 43/1989.

⁸⁹ R 81/2003

⁹⁰ R 78/2002

obvinenia. V konaní pred súdom nemožno odprieť nazretie do spisov obvinenému a jeho obhajcovi, poškodenému, zúčastnenej osobe a ich splnomocnencom. Rovnaké práva ako orgán činný v trestnom konaní má aj sudca pre prípravné konanie, ak v čase konania v rámci svojej právomoci nakladá so spisom. Ak však sudca pre prípravné konanie v konaní o väzbe pred rozhodnutím o nej odmietne obvinenému alebo obhajcovi právo nazrieť do celého spisu, zároveň s odmietnutím tohto práva označí a umožní sprístupniť na nazretie obvinenému alebo jeho obhajcovi tie časti spisu, ktoré obsahujú skutočnosti alebo dôkazy, na ktoré sa podľa § 71 až § 87 a § 339 pri rozhodovaní o väzbe prihliada.⁹¹ Z citovaných ustanovení Trestného poriadku jednoznačne vyplýva, že o tom, do ktorých častí vyšetrovacieho spisu sa odmietne obvinenému nazrieť, rozhoduje orgán činný v trestnom konaní a prípadne sudca pre prípravné konanie v čase, keď v rámci svojej právomoci nakladá so spisom.⁹²

Účelom práva nazerať do spisu je poskytnutie príležitosti oboznámiť sa so všetkými skutočnosťami podstatnými pre rozhodnutie vo veci, a tým aj v plnej miere predložiť súdu vlastnú argumentáciu v záujme ochrany vlastných práv, najmä pokiaľ ide o konanie vo veci samej (ale tiež aj v konaní o zákonnosti väzby). Naplnenie práva na súdnu previerku zákonnosti v trestnom konaní predpokladá okrem iného aj rešpektovanie procesných oprávnení sťažovateľa v konaní pred súdom (napr. práva nazerania do spisov zaručeného v § 69 ods. 2 Trestného poriadku, analog. aj podľa § 44 ods. 2 Trestného poriadku), v ktorom sa skúma zákonnosť a najmä sa rozhoduje o vine a treste.⁹³

Ústavný súd ČR vo veci I. ÚS 54/05 konštatoval, že pri konkretizácii spisov do ktorých je možné nahliadnuť je potrebné vychádzať zo zmyslu ustanovenia § 65 (u nás § 69) trestného poriadku, ktorým je zaistenie, aby obvinenému i jeho obhajcovi boli poskytnuté informácie potrebné v danom štádiu konania k príprave jeho obhajoby. To znamená, že obvinenému a jeho obhajcovi musí byť umožnené nahliadnuť do všetkých častí písomných materiálov, ktoré sa stanú súčasťou spisu, ktoré po skončení vyšetrovania bude môcť obvinený preštudovať a ktoré budú podkladom pre vypracovanie obžaloby a s obžalobou predložené súdu, prípadne bude slúžiť k inému meritórnemu rozhodnutiu v prípravnom konaní. Toto právo sa však nevzťahuje na nazeranie do materiálov, ktoré sú vnútornými pomôckami a pracovným materiálom orgánov činných v trestnom konaní.⁹⁴

Z uvedeného vyplýva, že právo nazerať do spisov sa vzťahuje len na tie listinné materiály, ktoré sa v ďalších štádiách trestného konania stanú dôkazmi ale nevzťahuje sa

⁹¹ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 31/2010

⁹² Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 19/2011.

⁹³ Nález Ústavného súdu SR III.ÚS 163/03

⁹⁴ Uznesenie Ústavného súdu ČR, sp. zn. II. ÚS 1954/11.

na pracovné materiály týkajúce sa postupu orgánov činných v trestnom konaní, pretože tieto majú charakter interných dokladov.

5.1.3. Právo na preštudovanie spisu

V prípade, že sa vyšetrovanie, resp. skrátené vyšetrovanie považuje za skončené a vec sa skončí návrhom na podanie obžaloby, obvinený a jeho obhajca majú právo na preštudovanie spisu. V prípade, že bude skončené vyšetrovanie proti viacerým spoluobvineným, má každý z nich spolu aj so svojim obhajcom právo na preštudovanie celého spisu a nie iba tej časti, ktorá sa týka len jedného zo spoluobvinených. Na preštudovanie spisu musia mať primeranú lehotu, v rámci ktorej majú možnosť poradiť sa o návrhoch na doplnenie dokazovania.

„Právo obhajcu preštudovať spisy v primeranej lehote nemožno posudzovať autonómne, bez zreteľa na jeho povinnosti, najmä na povinnosť poskytovať obvinenému potrebnú právnu pomoc, pretože inak ústavou a zákonom zaručené právo obvineného na obhajobu, ktoré zahŕňa aj právo radiť sa s obhajcom a obhajovať sa jeho prostredníctvom, by v takejto dôležitej fáze trestného stíhania, akou je ukončenie vyšetrovania, resp. skráteného vyšetrovania, nemalo reálny obsah a zmysel.“⁹⁵

V praxi sa však veľmi často stretávame so zneužívaním tohto práva, a to v tom zmysle, že obvinený sa snaží nielen zmariť vyšetrovanie, resp. skrátené vyšetrovanie ale aj tým, že bez príčiny predlžuje štúdium spisov čím oddŕaľuje skončenie vyšetrovania. V takýchto prípadoch má potom policajt právo určiť obvinenému alebo jeho obhajcovi lehotu, v ktorej budú mať možnosť preštudovať spis a uvedie to do záznamu o preštudovaní spisu.

Pri oboznámení s výsledkami vyšetrovania podľa § 208 je vyšetrovateľ povinný predložiť obvinenému na preštudovanie celý spis. Ak za tejto situácie obvinený nie je oboznámený so všetkými dôkazmi obsiahnutými v spise, ide o vadu konania, ktorá po podaní obžaloby môže odôvodniť postup podľa § 244 ods. 1 písm. h) TP,⁹⁶ t.j. odmietnutie obžaloby a vrátenie veci prokurátorovi, ak dôjde k závažným procesným chybám akou porušenie práva obhajoby nepochybne je.

V prípade ak obvinený a jeho obhajca navrhnu doplnenie vyšetrovania a policajt týmto návrhom vyhovie, tak po vykonaní procesných úkonov musí obvinenému a jeho obhajcovi znovu umožniť štúdium spisu. Obvinený môže v návrhu priamo označiť dôkazný

⁹⁵ MINÁRIK, Š. a kol. *Trestný poriadok*. Stručný komentár. Bratislava: Iura Edition, 2010. s. 572.

⁹⁶ R 15/1991.

prostriedok ako aj skutočnosť, ktorá má byť dokazovaním zistená rovnako však môže tento návrh spočívať v tom, že síce doplnenie dokazovania navrhne, ale bez určenia dôkazného prostriedku.

Policajt má právo návrh na doplnenie dokazovania odmietnuť ak doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania nepovažuje za potrebné. Ak policajt odmietne doplnenie dokazovanie, upovedomí o tom obvineného alebo jeho obhajcu, a to neformálnym opatrením, proti ktorému obvinený nemá možnosť podať sťažnosť. Obvinený však môže podať prokurátorovi žiadosť o preskúmanie postupu policajta. Ak výsledky vyšetrovania nasvedčujú tomu, že bude podaná obžaloba, policajt predloží spis prokurátorovi spolu s návrhom na podanie obžaloby, ktorého súčasťou je zoznam vykonaných a navrhovaných dôkazov s odôvodnením prečo nevyhoveli návrhu na doplnenie dokazovania. Vzhľadom na skutočnosť, že policajt je povinný odôvodniť prokurátorovi odmietnutie návrhu obhajoby na doplnenie dokazovania, bolo by vhodné, aby takéto odôvodnenie bolo doručené aj strane obhajoby, a to najmä s dodržaním zásady rovnosti zbraní.

5.2. Právo na obhajobu v konaní pred súdom

5.2.1. Preskúmanie obžaloby a predbežné prejednanie obžaloby

Podaním obžaloby alebo návrhom dohody o vine a treste sa končí prípravné konanie a začína sa súdne štádium trestného konania. Prokurátor je povinný aj v nasledujúcom súdnom konaní sa spravovať zákonom a vlastným vnútorným presvedčením, ktoré je založené na uvážení všetkých dôkazov a okolností prípadu. Hovoríme o akuzačnej zásade, z ktorej taktiež vyplýva, že ak prokurátor vezme obžalobu alebo návrh o dohode o vine a treste späť alebo súd obžalobu odmietne a vráti vec prokurátorovi, prokurátor po došetrení rozhodne obvineného znovu stíhať pred súdom, musí podať novú obžalobu alebo návrh na dohodu o vine a treste. Nepostačuje, aby prokurátor vyhlásil, že trvá na pôvodnej obžalobe. Ak by prokurátor podal na súd pôvodnú obžalobu, súd by nemohol vykonať konanie o predbežnom prejednaní obžaloby ani preskúmaní obžaloby a vrátil by spis prokurátorovi s tým, že predložil vec bez potrebnej obžaloby.

Prokurátor je jediný subjekt, ktorý môže podať obžalobu alebo návrh o dohode o vine a treste a súd do tohto práva nemôže nijak zasahovať. Súd po podaní obžaloby alebo návrhu o dohode o vine a treste, ale už rozhoduje samostatne, teda koná ex offo.

Účelom predbežného prejednania obžaloby a preskúmania obžaloby nie je riešiť otázku viny. Jeho úlohou je hodnotiť výsledky prípravného konania z toho hľadiska, či bolo realizované bez závažných procesných chýb. V rámci tohto konania teda súd preskúmava len zákonnosť postupov orgánov činných v trestnom konaní v rámci prípravného konania. Nemôže sa však preskúmavať právoplatné rozhodnutia prokurátora alebo policajta a to aj vtedy, ak bolo nezákonné. Na to slúžia mimoriadne opravné prostriedky a ich uplatnenie, na základe ktorého sa zákonnosť týchto rozhodnutí preskúmava.

5.2.2. Preskúmanie obžaloby

Preskúmanie obžaloby je významným štádiom súdneho konania. Toto štádium súdu umožňuje, aby po podaní obžaloby na súd bola kontrola, či bol dodržaný zákon v prípravnom konaní a jednak, či bolo ukončené konanie vo veci rozhodnutím niektorým zo spôsobov

uvedených v zákone. Týmto spôsobom sú vytvorené možnosti, aby nebol nikto postavený neopodstatnene pred súd a ani inak ako zákonným spôsobom. Preskúmanie obžaloby je povinná časť trestného konania po podaní obžaloby na súd pri prečinoch a zločinoch s trestnou sadzbou do osem rokov odňatia slobody.

Preskúmanie obžaloby ako aj obsahu trestného spisu sa predpokladá v takom rozsahu a v takej kvalite, že umožní rozhodnúť súdu niektorým zo spôsobov uvedených v zákone. Preskúmanie obžaloby vykonáva samosudca. Ak samosudca pri preskúmaní obžaloby dôjde k záveru, že skutok, ktorý je uvedený v obžalobe napĺňa znaky iného ustanovenia zákona, oboznámi s touto skutočnosťou osoby, ktorým sa doručuje rovnopis obžaloby a prokurátora. Preskúmanie obžaloby splňa najmä tú úlohu v konaní pred súdom, že samosudca posudzuje otázku vecnej príslušnosti ako aj to, či môže súd uznať obžalovaného za vinného z trestného činu podľa prísnejšieho ustanovenia zákona, ako podľa toho, ktorý je kvalifikovaný v obžalobe. Toto možnosť je daná iba vtedy, ak bol obžalovaný na to upozornený skôr, ako súd vyhlásil dokazovanie za skončené. Ak obžalovaný alebo jeho obhajca požiada, treba mu poskytnúť primeranú lehotu na prípravu obhajoby a odročiť hlavné pojednávanie najmenej o päť pracovných dní. Ak by súd po preskúmaní obžaloby zistil, že nie je vecne príslušný, postúpi vec vecne príslušnému súdu, ktorý opätovne obžalobu preskúma a ak neuzná svoju príslušnosť, vysloví to v uznesení a vyvolá konanie o spore o príslušnosť.

Ak je potrebné na uľahčenie rozhodnutia o obžalobe, samosudca môže vyslychnúť obvineného, poškodeného alebo si môže zadovážiť ďalšie potrebné vysvetlenia. Vysvetlenia sa týka vo väčšine prípadov otázok, ktoré sú z obsahu spisu nejasné. Pri vysvetlení však ide iba o odstránenie nejasností spisu, ktoré samosudcovi uľahčí procesný postup a nie o podstatu obvinenia.

Po preskúmaní obžaloby a odstránení jej nedostatkov, v prípade ak ich mala, samosudca rozhodne jedným zo spôsobov uvedených v ustanovení § 241 ods. 1 nasledovne:

- a) postúpi príslušnému súdu alebo inému orgánu
- b) trestné stíhanie zastaví, preruší, podmiennečne zastaví
- c) odmietne a vráti vec prokurátorovi na došetrenie, ak boli zistené závažné procesné chyby, najmä porušenie práva na obhajobu
- d) vydá trestný rozkaz
- e) nariadi hlavné pojednávanie, určí jeho termín a rozsah dokazovania.

Pre odmietnutie obžaloby a vrátenie spisu prokurátorovi je zákonná podmienka, ktorá je splnená najmä pri porušení práva na obhajobu alebo ine závažné procesné chyby. Ich vecný a procesný dopad na práva obvineného musí byť v závažnosti porovnateľný s porušením

práva na obhajobu. Porušením práva na obhajobu môže byť napríklad konanie a rozhodnutie vecne alebo miestne nepríslušného orgánu, vykonanie úkonov orgánom, ktorý mal byť vylúčený konania, nevykonanie podstatného dôkazu, o ktorý sa opiera obhajoba alebo nevykonanie dôkazu, o ktorý sa opiera obžaloba.

Často krát je mylné domnievať sa, že v tomto štádiu konania obhajoba nie je možná ani potrebná. Je to najmä z toho dôvodu, že až po doručení obžaloby súdom, sa obvinený ako aj jeho obhajca ešte len s ňou oboznamujú. V tomto prípade takáto pasivita zo strany obhajoby nie je najlepšia, pretože ešte v tomto štádiu mala urobiť všetko preto, aby zabránila konaniu hlavného pojednávania, a to podaním námietok porušenia práva na obhajobu jedným zo spôsobov vyššie uvedených. Takáto pasivita sa nezlučuje ani so zákonom o advokácii, podľa ktorého advokát pri výkone advokácie povinný využívať všetky zákonné prostriedky a v ich rámci uplatniť záujmy klienta všetko, čo pokladá za prospešné pre svojho klienta. Taktiež je povinný starať sa o to, aby boli v konaní náležité a včas objasnené skutočnosti, ktoré obvineného zbavujú viny alebo ju zmierňujú respektíve prispievať k správne mu objasneniu veci.

5.2.3. Predbežné pojednanie obžaloby

Predbežné pojednanie obžaloby sa vykonáva pri zločinoch s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou osem rokov na verejnom zasadnutí senátu. Výnimkou tohto pravidla je niektoré z rozhodnutí uvedených v § 244 ods. 1 písm. a) až i), kedy môže súd predbežne pojednať obžalobu na neverejnom zasadnutí senátu.

Aj pri predbežnom pojednaní obžaloby je účelom preskúmať obsah obžaloby a spisu, ako aj zákonnosť získaných dôkazov. S týmto zameraním predseda senátu alebo ním poverený člen senátu, čiže spravodajca, na verejnom zasadnutí podá správu o stave veci, v ktorej sa zameriava na to, či bola obžaloba doručená oprávnený, osobám, hlavne obvinenému. Ak by zistil pochybenie, súd uváži možnosti ďalšieho konania, môže odročiť verejné zasadnutie za účelom doručenia obžaloby obvinenému.

Ani v tomto štádiu sa nerieši otázka viny a trestu. Podstatné je, či obžaloba vrátane jeho návrhu, má potrebný základ vo výsledkoch predsúdneho konania a či bude možné rozhodnutie vo veci. Ak súd uzná za vhodné, môže vypočuť obvineného aj poškodeného, najmä či nie je vôľa s prokurátorom uzavrieť dohodu o vine a treste. Výsluch obvineného sa má zamerať na odstránenie prípadných nejasností v obžalobe a nie na jej podstatu. Nejasnosti sa týkajú procesných úkonov, najmä tých, ktoré sa týkajú práva na obhajobu, hlavne či mal

obvinený možnosť zvoliť si obhajcu, či bol obhajca prítomný pri výsluchu ako aj ďalších úkonoch. Porušenie práva na obhajobu možno vyvodiť, ak boli zistené aj iné závažné procesné chyby a ich vecný a procesný dopad na obvineného ako aj na zákonnosť ďalšieho konania. Tieto chyby však musia byť v závažnosti porovnateľné s porušením práva na obhajobu. Ide najmä o vykonanie konania nepríslušným orgánom, orgánom, ktorý mal byť vylúčený z konania, konanie bez súhlasu poškodeného, hoci sa tento súhlas vyžaduje, nevykonanie podstatného dôkazu, o ktorý sa obžaloba opiera. Na odmietnutie obhajoby a vrátenie veci prokurátorovi je dôvodom aj nedostatočné poučenie svedka, ktorý je príbuzný obvineného, neoznámenie konania úkonu orgánom činným v trestnom konaní obhajcovi, ak obhajca vyšetrovateľovi oznámil, že sa chce zúčastňovať všetkých úkonov v prípravnom konaní. Taktiež je porušením práva na obhajobu, ak sa vyšetrovanie dopĺňa v prípravnom konaní výsluchom svedka bez upovedomenia obhajcu o čase a mieste výsluchu.

Závažnou procesnou chybou možno považovať aj to, ak obvinený nie je oboznámený so všetkými dôkazmi, ktoré sú obsiahnuté v spise, pri preštudovaní spisu po skončení vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania. Ide o takú vadu konania, kedy súd obžalobu odmietne a vráti ju prokurátorovi pre porušenie práva na obhajobu.

Ak súd nezistí pri predbežnom prejednaní obžaloby závažné pochybenie a sú splnené podmienky, nariadi hlavné pojednávanie priamo na verejnom zasadnutí a určí jeho termín, ako aj rozsah dokazovania. Osobám, ktoré sú na verejnom zasadnutí prítomné, to oznámi ústne. „*Osoby, ktoré na verejnom zasadnutí neboli prítomné a doručoval sa im rovnopis obžaloby, sa termín, rozsah a spôsob dokazovania oznámi spolu s ich predvolaním alebo upovedomením o hlavnom pojednávaní.*“⁹⁷ Súd sa snaží určiť termín hlavného pojednávania spravidla tak, aby mohlo byť skončené na jednom pojednávaní a nemuselo sa odročovať.

5.2.4. Právo na obhajobu na hlavnom pojednávaní

Hlavné pojednávanie v trestnom konaní je najvýznamnejším štádiom, nakoľko sa na ňom rozhoduje o otázke viny a trestu obžalovaného poprípadе jeho nevinu a o ďalších výrokoch s tým súvisiacich, ako je náhrada škody alebo ochranné opatrenie.

Trestný poriadok vytvoril podmienky pre sporové hlavné pojednávanie, v rámci ktorého sa dá naplno uplatniť zásada kontradiktórnosti. Kontradiktórnosť je odvodená z latinského *contra dicere* a znamená oponovanie alebo uvádzanie vlastných argumentov proti

⁹⁷ IVOR, J. et al.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2010, s.614

argumentácii opačnej strany, pojednávanie je teda vedené formou sporu strán. V trestnom procese je to spor medzi obžalobou v zastúpení prokurátorom a obvineným. Aby však išlo o spravodlivý a objektívny proces, musí byť dodržaná popri zásade kontradiktórnosti aj zásada rovnosti strán pred súdom, zásada práva na obhajobu, zásada verejnosti, zásada ústnosti a bezprostrednosti, ktoré smerujú k tomu, aby každého vec bola spravodlivo a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom. Súd sa na hlavnom pojednávaní oboznámi s vecou a po dokazovaní vynesie rozhodnutie.

Hlavné pojednávanie sa v zásade vykonáva v pojednávacích miestnostiach súdu. V odôvodnených prípadoch je možné aby sa hlavné pojednávanie konalo aj mimo budovy súdu alebo v iných priestoroch. O tejto skutočnosti však treba účastníkov pojednávania vopred upozorniť.

Požiadavkou hlavného pojednávania je aby sa konalo za stálej prítomnosti samosudcu alebo kompletného senátu, prokurátora a zapisovateľa. V prípadoch povinnej obhajoby musí byť neustále prítomný aj obhajca obžalovaného. Pokiaľ ide o samotného obžalovaného a vzhľadom na kontradiktórnosť konania sa jeho účasť na hlavnom pojednávaní vyžaduje, avšak zákon umožňuje hlavné pojednávanie vykonať aj v jeho neprítomnosti. V tomto prípade však súd musí mať za to, že vec možno náležite rozhodnúť aj bez prítomnosti obžalovaného a jeho súčinnosti pri dokazovaní, a dosiahnuť tak účel trestného konania. V prípade konania hlavného pojednávania v neprítomnosti obžalovaného zákon uvádza aj ďalšie podmienky, ktoré musia byť splnené, a to:

- obžaloba bola riadne doručená obžalovanému a obžalovaný bol riadne a včas predvolaný na hlavné pojednávanie
- obžalovaný mal možnosť ku skutku, ktorý sa mu kladie za vinu, sa vyjadriť a orgán činný v trestnom konaní pri dodržaní ustanovení o predsúdnom konaní bol poučený o možnosti vykonať hlavné pojednávanie aj v jeho neprítomnosti
- obhajca obžalovaného, ktorý je pozbavený osobnej spôsobilosti alebo mu bola obmedzená, vyhlási, že netrvá na osobnom výsluchu obžalovaného.

Ak je obžalovaný vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody alebo ide o trestný čin, ktorého horná hranica prevyšuje päť rokov odňatia slobody, hlavné pojednávanie v neprítomnosti obžalovaného nemožno vykonať, pokiaľ sa vyslovene nevzdal účasti na hlavnom pojednávaní alebo nepožiadaval, aby sa hlavné pojednávanie konalo aj v jeho neprítomnosti. V prípadoch povinnej obhajoby, hlavné pojednávanie nemôže byť vykonané

bez prítomnosti obhajcu. Obhajca teda musí byť prítomný počas celého pojednávania. Prítomnosť ďalších strán nie je povinná, je však žiaduca.

Po nariadení hlavného pojednávania a doručení obžaloby obhajcovi ako aj obžalovanému, je povinnosťou obhajcu, aby sa na pojednávanie pripravil a taktiež pripravil obžalovaného. V praxi je dobré ak obhajca v stručnosti uvedie obžalovaného do problematiky, ako bude pojednávanie prebiehať, čo je pre jeho osobu vhodné urobiť a ako má reagovať na jednotlivé výzvy súdu. Takáto príprava obhajcovi sčasti uľahčí vopred pripravenú obhajobu a predchádza sa ňou nežiaducim komplikáciám zo strany obhajcu.

Hlavné pojednávanie sa delí na jednotlivé fázy, ktoré sú časovo usporiadané:

- a) začatie hlavného pojednávania
- b) dokazovanie
- c) záver hlavného pojednávania
- d) rozhodnutie na hlavnom pojednávaní.

V každej jednej fáze je postavenie obhajcu ako aj právo na obhajobu osobitné, a preto si každú fázu rozoberieme osobitne.

5.2.5. Začatie hlavného pojednávania

Začatie hlavného pojednávania je významný procesný úkon, s ktorým zákon spája konkrétne právne účinky. Po začatí hlavného pojednávania už nemôže prokurátor vziať obžalobu späť, môže od nej len ustúpiť, všetky úkony, ktoré boli vykonané po začatí hlavného pojednávania, možno nárokovat' na náhradu trov a podobne.

Po začatí hlavného pojednávania predseda senátu zistí, či sa ustanovili osoby, ktoré boli upovedomené alebo predvolané na hlavné pojednanie a overí ich totožnosť podľa občianskych preukazov alebo iného dokladu, ktorý je hodnoverný. Ďalej zistí u osôb, ktorým bola daná lehota na prípravu, či bola dodržaná a zachovaná a taktiež, ak sa nedostavila niektorá z predvolaných osôb, či hlavné pojednávanie odročí alebo ho možno vykonať aj napriek jej neprítomnosti. Ak sa bude pokračovať v pojednávaní, predseda senátu vyzve svedkov, aby opustili miestnosť a počkali, kým budú predvolaný do pojednávacej miestnosti späť. Potom predseda senátu zistí, či prokurátor a obžalovaný nechcú uzavrieť dohodu o vine a treste. Ak je vôľa dohodnúť sa súd vráti vec prokurátorovi na uzatvorenie dohody o vine a treste. Ak však takáto vôľa nie je a jeden z účastníkov vyhlási, že dohodu o vine a treste nechcú uzatvoriť, predseda senátu vyzve prokurátora aby predniesol obžalobu. Prednesenie

obžaloby spočíva v prečítaní výrokovej časti a návrhu na vykonanie dôkazov, zákon pripúšťa aj stručné odôvodnenie obžaloby.

Po prednesení obžaloby predseda senátu vyzve obhajcu, ak ho obžalovaný má, aby zaujal k obžalobe stanovisko. Stanovisko k obhajobe prezentuje teda len obhajca. Obhajcovo stanovisko je jasné a stručné, vyjadruje postoj obžalovaného k obhajobe, naznačuje smer, ktorým sa bude obhajoba uberať v rámci dokazovania a taktiež výsledok, ktorý očakáva na konci pojednávania.

Po zaujatí stanoviska k obžalobe obhajcom, predseda senátu vyzve poškodeného, aby vyjadril, či si uplatňuje nárok na náhradu škody alebo aby sa uložila obžalovanému povinnosť škodu nahradiť a v akom rozsahu. Výšku škody môže poškodený upraviť až do skončenia dokazovania. Pokiaľ by sa poškodený nedostavil na pojednávanie ale návrh na náhradu škody je v spise, predseda senátu tento návrh prečíta. Konanie o náhrade škody v trestnom konaní sa nazýva adhézne konanie.

Po tejto fáze predseda senátu poučí obžalovaného o jeho právach, ktoré sú späté s touto fázou. S týmito právami je spojené, že obžalovaný má právo vypovedať alebo odoprieť výpoveď, aký význam má pre jeho osobu priznanie, obsah, zmysel a možný ďalší postup súdu podľa toho, aké vyhlásenie obžalovaný poskytne, právo radiť sa s obhajcom. Po poučení obžalovaného, predseda senátu umožní obžalovanému urobiť jedno z vyhlásení, a to že je:

- nevinný
- vinný zo spáchania skutku
- chce urobiť iné vyhlásenie, ktorým skutok nepopiera a súd v ďalšom priebehu konania a pri rozhodnutí to bude považovať za priznanie sa k spáchaniu skutku.

Ak obžalovaný vyhlási, že je vinný, môže to mať významný dopad na ďalšie konanie. Predseda senátu v tomto prípade zisťuje otázkami, či obžalovaný rozumie, z čoho je obžalovaný, či bol o svojich právach poučený v rámci prípravného konania, rozumie právnej kvalifikácii skutku a vie aká je zaň trestná sadzba a dobrovoľne sa priznáva k spáchaniu skutku, ktorý sa mu kladie za vinu. Ak na všetky otázky odpovie obžalovaný áno, súd uznesením, ktoré uvedie do zápisnice rozhodne, či prijíma vyhlásenie obžalovaného, že je vinný.

„Ak súd rozhodne, že vyhlásenie prijíma, zároveň rozhodne aj o tom, že v rozsahu priznania sa obžalovaného nebude vykonávať dokazovanie a že dokazovanie vykoná len v rozsahu nepriznanej trestnej činnosti, vo vzťahu k rozhodnutiu o treste, náhrade škody,

prípadne aj o ochrannom opatrení.“⁹⁸ Na základe vyššie uvedeného, obžalovaný v danom rozsahu nemôže podať odvolanie.

5.2.6. Dokazovanie

Dokazovanie je najdôležitejšou fázou hlavného pojednávania. Je to z toho dôvodu, že dokazovaním sa zisťuje skutkový základ pre rozhodnutie súdu. Dokazovanie na hlavnom pojednávaní poskytuje najširší priestor pre dokazovanie súdu, procesným stranám v rámci kontradiktórneho konania, pri zachovaní zásady ústnosti a kontradiktórnosti, bezprostrednosti, verejnosti a rovnosti strán. V tomto štádiu sa rozhoduje o najdôležitejšej otázke celého trestného konania, najmä o otázke viny a trestu. Otázky, ktorými sa zisťuje a objasňuje na hlavnom pojednávaní, sú určené predmetom dokazovania a vychádzajú zo zásady zistenia skutkového stavu veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu nevyhnutnom na to, aby súd mohol spravodlivo rozhodnúť. V Trestnom poriadku je vymedzené aj to, čo treba dokazovať, okruh otázok, ktoré súd posudzuje v rámci porady o hlasovaní o rozsudku. Predmet a rozsah dokazovania je daný obžalobou. Pre predmet a rozsah dokazovania je určujúca zásada bezprostrednosti, keďže súd pri svojom rozhodovaní môže prihliadnuť len na dôkazy vykonané na hlavnom pojednávaní a zákonným spôsobom. Dôkazy hodnotí súd nezávisle, bez ohľadu na to, ako bolo hodnotené v prípravnom konaní.

Vykonávanie dôkazov určuje predseda senátu, avšak zákon vymedzuje iba to, že výsluch obžalovaného sa vykonáva ako prvý. Pri výsluchu obžalovaného, predseda senátu umožní prokurátorovi obžalovaného vyslúchnuť k obsahu obžaloby a pri uplatnení náhrady škody, aj k tomuto nároku. Prokurátor pri výsluchu obžalovaného postupuje podľa procesných ustanovení o výsluchu obvineného. Dôkaz výsluchom obžalovaného sa riadi ustanoveniami § 121, § 258 a § 260 Trestného poriadku. Obžalovanému je daná možnosť súvisle a podrobne sa vyjadriť k obžalobe. Obžalovanému sa tak dáva možnosť vzápätí reagovať na tvrdenie prokurátora a vo svoj prospech ovplyvňovať už na začiatku hlavného konania súd, prípadne ďalšie strany. Zároveň týmto spôsobom je umožnené súdu zistiť stanovisko obžalovaného k obžalobe a na základe toho si ujasniť, na ktoré otázky sa má v priebehu konania zamerať. Z výsluchu obžalovaného je totižto zrejmé, ktoré skutočnosti v obžalobe považuje obžalovaný za sporné alebo nepravdivé. Je to aj z toho dôvodu, lebo ako sme už vyššie uviedli, prokurátor v obžalobe neuvádza stanovisko obhajoby k obžalobe.

⁹⁸ IVOR, J. et al.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2010, s.638.

Obžalovaný musí byť pred výsluchom poučený o svojich právach a nesmie byť k výpovedi žiadnym spôsobom donútený. Po skončení výsluchu prokurátorom, obhajcovi prislúcha právo obžalovaného vypočuť. Forma vystúpenia obhajcu by mala byť taká, aby mohla účinne pomôcť obžalovanému. Pri výsluchu obžalovaného je aktívna súčasť strán príznačným znakom kontradiktórnosti hlavného pojednávania. Na základe toho je po výsluchu obžalovaného povolené klásť otázky so súhlasom predsedu senátu, ktorých cieľom je výpoveď obžalovaného doplniť prípadne odstrániť z nej nejasnosti a rozpory, pričom je zakázané klásť kapciózne a sugestívne otázky. Toto právo má prokurátor, obhajca, ale aj poškodený a zúčastnená osoba. Stranám na hlavnom pojednávaní, hlavne teda prokurátorovi a obhajcovi, prislúcha právo namietať prípustnosť položenej otázky vypočúvajúcim a týchto námietkach rozhoduje predseda senátu. Námietky obhajcu sú prednesené s primeraným dôrazom, bez nejakých emócií alebo afektu tak, aby splnili účel, ktorý je obhajobou sledovaný. Obhajoba dbá na to, aby boli námietky uvedené v zápisnici, ktorá môže byť neskôr predmetom výhrad pri podaní odvolania.

V praxi sa odporúča, aby bol poškodený, ktorý je zároveň aj svedkom, vypočutý hneď po výsluchu obžalovaného, avšak ale aby pri výsluchu obžalovaného prítomný nebol. Je to najmä z toho dôvodu, aby nebol poškodený ovplyvnený ostanými výpoveďami svedkov ako aj dôkazmi vykonanými pred súdom a mohol sa zúčastniť na celom konaní.

Poradie, v akom svedkovia vypovedajú určí predseda senátu spravidla tak, že prví vypovedajú svedkovia navrhnutí prokurátorom a po nich tí, ktorí boli navrhnutí obhajobou. Po poučení a zložení prísahy, výsluch svedka vykonáva ten, kto svedka navrhol. Po súvislej výpovedi svedka, obžalovanému musí byť daný priestor, aby sa mohol vyjadriť ku svedectvu ako aj k uvedeným dôkazom a jeho vyjadrenie sa zapíše do zápisnice. Touto formou obžalovaný realizuje právo na obhajobu a tým, že poskytuje vlastné stanovisko k predvedeným dôkazom a výpovediam ovplyvňuje úvahy súdu pri ich hodnotení. Nejde však o povinnosť obžalovaného ale iba o jeho právo.

Obžalovanému a jeho obhajcovi je priznané právo klásť otázky každej osobe, ktorá je vypočutá na hlavnom pojednávaní. Týmito otázkami obhajoba aktívne spolupôsobí pri objasňovaní okolností, ktoré sú rozhodujúce pre samotné rozhodnutie vo veci a pri výsluchu sa na ne neprihliadalo. Otázky kladené obhajobou musia byť také, aby pomohli obhajobe obžalovaného.

Trestný poriadok priznáva obhajobe taktiež predkladať dôkazy, ktoré svedčia v prospech obvineného. Hovoríme o aktívnej obhajobe, kedy obhajoba predkladá dôkazy, ktoré neboli vykonané v prípravnom konaní, ale sú na prospech obžalovanému. Za dôkaz sa

považuje všetko, čo môže viesť k náležitému objasneniu veci, najmä znalecké posudky, listiny, obrazové, zvukové alebo iné záznamy, ktoré obžalobu vyvracajú alebo aspoň spochybňujú. Obhajobe často krát stačí spochybnenie obžaloby a na základe zásady in *dubio pro reo* a zásady prezumpcie nevinu, z ktorých vyplýva, že ak sa počas hlavného pojednávania nepodari tieto pochybnosti odstrániť, je nutné rozhodnúť v prospech obžalovaného. Samozrejme súd takto môže rozhodnúť v prípade, ak ide o tak zásadné rozpory, že vina obžalovaného nie je nepochybná ani po dôkladnom vyhodnotení všetkých dôkazov a vykonanie ďalších dôkazov už neprichádza do úvahy.

Po vykonaní všetkých dôkazov zistí predseda senátu, či strany nemajú návrh na doplnenie dokazovania. Ak strana podá návrh na doplnenie a súd ho vyhodnotí ako opodstatnený, rozhodne o doplnení dokazovania. Ak by šlo o nepodstatný dôkaz alebo skutočnosť, ktorá by sa dôkazom preukázala, súd doplnenie dokazovania odmietne. Toto odmietnutie však musí súd náležite zahrnúť do odôvodnenia v rozhodnutí vo veci samej.

5.2.7. Záver hlavného pojednávania

Záver hlavného pojednávania je, ak strany nenavrhli doplnenie dokazovania alebo súd rozhodol, že sa ďalšie dôkazy vykonávať nebudú a predseda senátu vyhlási dokazovanie za skončené. Po tomto vyhlásení udelí slovo na záverečné reči.

V záverečnej reči procesné strany prednesú svoje stanovisko, ktoré zaujíma na základe dokazovania, ktoré bolo vykonané na hlavnom pojednávaní k obžalobe, najmä k otázke viny a trestu, prípadne náhrady škody alebo ochrannom opatrení. Záverečná reč slúži ako jedna z posledných možností procesných strán ovplyvniť vnútorné presvedčenie súdu o vyššie uvedených otázkach. Obsah ani rozsah záverečnej reči nie je určený zákonom. Je však prirodzené, že strany sa v nich zameriavajú na dôkazy a otázky, ktorými sa snažia naplniť svoj cieľ hlavného pojednávania. U obhajoby je to oslobodenie alebo zmiernenie trestu, ktorý bude čo najviac priaznivý pre obžalovaného, u obžaloby naopak dosiahnutie čo najvyššieho trestu. Súd tieto argumenty musí zodpovedne, nestranne a objektívne zvážiť tak, aby na základe vlastných záverov mohol spravodlivo rozhodnúť.

Zákon určuje, v akom poradí sú prednesené záverečné reči. Ako prvý prednesie svoju reč prokurátor. Po prokurátorovi predseda senátu určí poradie ďalších osôb ako je poškodený, zúčastnená osoba, predseda záujmového združenia, obhajca a obžalovaný vždy hovoria ako poslední.

Ako sme uviedli obhajoba vystupuje so záverečnou rečou ako posledná v rámci oprávnení označovaných ako favor defensionis, ktoré slúžia na k vyrovnaní nerovnosti prokurátorom a obžalovaným. Právo obhajcu respektíve obžalovaného má aj ďalšiu výhodu, nakoľko možno svoju záverečnú reč koncipovať ako reakciu alebo protiargumentáciu na záverečnú reč prokurátora. Obhajca spravidla vo svojej záverečnej reči zhrnie skutkovú a právnu stránku prejednávanej veci, poukáže na okolnosti, ktoré vinu obžalovaného zmierňujú alebo ho úplne viny zbavujú a prednesie záverečný návrh. Pri každej záverečnej reči sa obhajca zaoberá rovnakým okruhom otázok, aj keď ich poradie sa mení v závislosti od jednotlivosti prípadu. Obhajca by sa mal vyjadriť k otázkam právnym ako aj k tým, ku ktorým sa obžalovaný nemôže alebo nevie sám vyjadriť.

Po skončení záverečných rečí, predseda senátu je povinný udeliť posledné slovo obžalovanému. Počas tohto prejavu ani súd ani nikto nesmie obžalovanému klásť otázky. V poslednom slove by sa nemali objavovať nové skutočnosti. Ak by tak obžalovaný urobil v dobrej viere alebo v presvedčení, že robí správnu vec, súd sa nemusí odobrať k záverečnej porade ale môže nariadiť doplnenie dokazovania, ak to uzná za potrebné. Pokiaľ nemožno pokračovať v pojednávaní vzhľadom na dokazovanie, ktoré treba ešte vykonať, hlavné pojednávanie môže byť odročené. Ak súd dokazovanie nedopĺňa ani pojednávanie neodročil, odoberie sa na záverečnú poradu pred vynesením rozhodnutia.

5.2.8. Rozhodnutie na hlavnom pojednávaní

Súd rozhoduje o skutku, ktorý je uvedený v obžalobe alebo v návrhu na dohodu o vine a treste. „*Skutok ako pojem procesného práva vyjadruje udalosť vo vonkajšom svete vyvolanú človekom. Trestný čin ako hmotnoprávny pojem je súhrn skutočností, ktoré naplňajú znaky skutkovej podstaty konkrétneho trestného činu a podmieňujú trestnú zodpovednosť páchatel'a činu.*“⁹⁹ Skutkom uvedeným v obžalobnom návrhu sa rozumie skutok, pre ktorý bolo vznesené obvinenie. Skutkovým výrok rozsudku sa však nemusí vždy zhodovať s obžalobným návrhom, nakoľko súd musí skutok prejednať v celom rozsahu a má právo do súdneho výroku premietnuť výsledky dokazovania na hlavnom pojednávaní. Skutok uvedený v obžalobe tak môže byť modifikovaný, ale nemôže byť narušená totožnosť skutku. Totožnosť skutku je zachovaná, keď je zachovaná jej podstata. Obžalovacia zásada teda neznamená, že medzi skutkom uvedeným v obžalobe a skutkom uvedeným vo výroku

⁹⁹ IVOR, J. et al.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2010, s.655

rozsudku musí byť úplná zhoda. Niektoré skutočnosti môžu pribudnúť, iné zase odpadnúť, ale podstata skutku musí byť zachovaná.

Súd sa pri svojom rozhodovaní opiera o skutočnosti, ktoré na hlavnom pojednávaní vyplynuli z dokazovania. Pri dohode o vine a treste však zásada ústnosti a kontradiktórnosti ako aj bezprostrednosti sa nepoužije. Na hlavnom pojednávaní súd môže rozhodnúť vo veci nasledovne:

- a) uznesením o vrátení veci prokurátorovi na došetrenie- súd vráti vec prokurátorovi na došetrenie, ak počas pojednávania vyjde najavo, že obžalovaný spáchal ďalší skutok, ktorý nie je uvedený v obžalobe a súvisí s ním a treba skutok prejednať spoločne. Prokurátor však o vrátenie veci musí požiadať, súd mu vec z vlastnej iniciatívy vrátiť nemôže.
- b) uznesením o postúpení veci- ak súd zistí, že nie je príslušný na prejednanie daného skutku. Ak by šlo o miestnu nepríslušnosť a obžalovaný ju nenamietal, súd je povinný rozhodnúť vo veci. Vychádzame tu zo zásady hospodárnosti konania a záujmu na bezpríťažovom konaní. Ak súd na konaní zistí, že skutok uvedený v obžalobe nie je trestným činom, postúpi vec inému príslušnému orgánu.
- c) uznesením o zastavení trestného stíhania- ak súd zistí, že je tu jeden z dôvodov neprípustnosti trestného stíhania podľa § 9 ods.1 a § 289 ods. 1. Taktiež môže súd zastaviť trestné stíhanie ak zistí dôvod, pre ktorý mohlo byť zastavené už v prípravnom konaní.
- d) uznesením o podmiennečnom zastavení trestného stíhania- ak súd zistí na hlavnom pojednávaní, že sú splnené podmienky, pre ktoré už prokurátor mohol trestné stíhanie zastaviť.
- e) uznesením o schválení zmieru a zastavení trestného stíhania- ak súd zistí na hlavnom pojednávaní, že sú splnené podmienky § 220 ods. 1 a nevylučujú sa s kritériami § 220 ods. 2.
- f) uznesením o prerušení trestného stíhania- ak súd zistí, že je daný dôvod, pre ktorý sa mohlo trestné stíhanie prerušiť už v prípravnom konaní. Taktiež súd preruší trestné stíhanie, ak obžalovanému nemožno doručiť predvolanie na hlavné pojednávanie alebo v prípade konania na Ústavnom súde SR o tom, či právny predpis, ktorý sa má aplikovať, neodporuje Ústave SR.
- g) rozsudkom- oslobodzujúcim alebo odsudzujúcim- sa rieši základná otázka trestného konania o vine a treste. Ak súd uzná vinu obžalovaného vydá odsudzujúci rozsudku a určí v ňom výšku trestu.

Súd obžalovaného oslobodí spod žaloby ak zistí, že sú splnené podmienky uvedené v § 285 písm a) až g) a to:

- a) nebolo dokázané, že sa stal skutok, pre ktorý je obžalovaný stíhaný,
- b) skutok, pre ktorý je obžalovaný stíhaný, nie je trestným činom,
- c) nebolo dokázané, že skutok spáchal obžalovaný,
- d) obžalovaný nie je pre nepričetnosť trestne zodpovedný,
- e) obvinený mladistvý, ktorý v čase činu neprekročil pätnásť rok veku, nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie,
- f) zanikla trestnosť činu,
- g) prokurátor na hlavnom pojednávaní ustúpil od obžaloby.

Súd pri zistení splnenia týchto podmienok vydá oslobodzujúci rozsudok. Rozsudok sa vyhlasuje vždy verejne a v mene Slovenskej republiky. Rozsudok obsahuje výrok, odôvodnenie a poučenie. Výrok môže obsahovať aj povinnosť nahradiť škodu spôsobenú trestným činom, ak bola riadne uplatnená.

Vyššie uvedené rozhodnutia majú meritórny charakter okrem rozhodnutia o prerušení trestného stíhania, o postúpení veci a o vrátení veci prokurátorovi na došetrenie, ktoré majú dočasný charakter. Pri vyhlásení rozsudku obhajoba pozorne zaznamenáva výroky o vine a treste a taktiež ich stručné odôvodnenie. Ak nie je obhajoba spokojná s rozhodnutím súdu, môže sa odvolať tak ako proti vine tak aj proti trestu. Zákon priznáva obhajobe možnosť odvolať sa hneď po vyhlásení rozsudku v súdnej sieni alebo až po vyhotovení a doručení rozsudku obžalovanému. Zákon taktiež priznáva možnosť vzdať sa práva na odvolanie. Vzdanie sa práva na odvolanie je neodvolateľné, preto by malo byť obžalovaným ako aj jeho obhajcom veľmi dobre zvážené.

5.3. Konanie o opravných prostriedkoch

Trestné konanie je spojené s určitým rizikom omylov a chýb, čoho výsledkom je nesprávne rozhodnutie. Zákon preto umožňuje preskúmanie rozhodnutia v opravnom konaní a v prípade, že toto rozhodnutie bude nesprávne, aby sa zrušilo alebo zmenilo. Opravným konaním sa zvyšujú záruky zákonnosti a spravodlivosti rozhodnutí orgánov činných v trestnom konaní a súdu. Účelom opravného konania je napadnuté rozhodnutie preskúmať a čo najrýchlejšie napraviť.¹⁰⁰

Osoba, proti ktorej sa vedie trestné konanie má právo podávať opravné prostriedky. Toto právo vyplýva z práva na obhajobu, ktoré je pri opravných prostriedkoch zvýraznené tým, že v mene obvineného má právo podávať opravné prostriedky aj jeho obhajca. Dovolanie však môže obvinený podať len prostredníctvom obhajcu. Obvinený má právo vzdať sa opravného prostriedku.

„Ak sa obvinený výslovne vzdá opravného prostriedku, potom nemôže podať opravný prostriedok ani prostredníctvom svojho obhajcu. Obhajca môže podať odvolanie aj proti vôli obvineného, ak je obvinený pozbavený spôsobilosti na právne úkony, alebo jeho spôsobilosť na právne úkony je obmedzená.“¹⁰¹

Trestné stíhanie sa skončí rozsudkom len v tom prípade ak niektorá z oprávnených osôb nepodá proti nemu odvolanie. V tejto časti práce som sa rozhodla v krátkosti priblížiť obhajobu v štádiu konania o opravných prostriedkoch, a to tak riadnych ako aj mimoriadnych.

Poslednou možnosťou obvineného ako dosiahnuť zmenu vydaného rozhodnutia v trestnom konaní je právo podať opravný prostriedok. Opravný prostriedok síce slúži obvinenému na dosiahnutie zmeny vydaného rozsudku, táto zmena však nie je zaručená a obvinenému sa môže stať, že rozsudok zostane nezmenený aj po opravnom konaní. Obvinený musí byť vždy poučený o podaní opravného prostriedku.

Opravné prostriedky sa členia podľa rôznych kritérií, ale najčastejším spôsobom je ich členenie na riadne opravné prostriedky, smerujúce proti rozhodnutiam, ktoré ešte nenadobudli právoplatnosť a mimoriadne opravné prostriedky, smerujúce proti rozhodnutiam, ktoré už nadobudli právoplatnosť. Ak má obvinený právo podať riadny opravný prostriedok, tak má k dispozícii sťažnosť, odvolanie a odpor proti trestnému rozkazu a to v závislosti od toho či ho bude podávať proti uzneseniu, rozsudku alebo proti

¹⁰⁰ IVOR, J. a kol. *Trestné právo procesné*. Bratislava: IURA EDITION, 2010. s. 694-697.

¹⁰¹ R 28/1965.

trestnému rozkazu. V prípade, že sa obvinený rozhodne podať mimoriadny opravný prostriedok, k dispozícii má zrušenie právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní, dovolanie a obnovu konania. Zrušenie právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní môže smerovať len proti uzneseniu prokurátora alebo policajta, dovolanie smeruje proti rozhodnutiam súdu, ktoré sú v Trestnom poriadku taxatívne vymenované a obnova konania môže smerovať proti rozsudku, trestnému rozkazu alebo uzneseniu.

Účelom tejto kapitoly je priblížiť právo na obhajobu v jednotlivých štádiách trestného konania a preto sa v tejto časti práce nebudem venovať všetkým opravným prostriedkom, ale len odvolaniu a to v časti riadne opravné prostriedky a dovolaniu v časti mimoriadne opravné prostriedky.

5.3.1. Riadne opravné prostriedky

Vzhľadom na skutočnosť, že naše súdnictvo je založené na dvojinstančnom konaní, obvinený má právo podať odvolanie proti rozsudku súdu prvého stupňa. Nejde však o obligatórnu časť trestného konania a preto je len na obvinenom či túto možnosť využije. Odvolaním sa vykonáva náprava rozsudkov, ktorými sa rozhoduje o vine alebo nevine, ukladá sa ním trest, ochranné opatrenie, alebo sa ním rozhoduje o nároku obžalovaného na náhradu škody. Odvolanie najdôležitejším opravným prostriedkom, pretože sa ním rozhoduje o vine a treste, teda o najdôležitejších otázkach trestného konania.¹⁰²

Z pohľadu obhajoby je významné, že obžalovaný nemôže podať odvolanie len proti odôvodneniu rozsudku, môže však napadnúť odôvodnenie v súvislosti s určitým výrokom a vyvodzovať, že uvedený výrok je nesprávny, neúplný alebo chýba.¹⁰³ Obžalovaný môže napadnúť rozsudok len vo svoj prospech a len pre nesprávnosť výroku, ktorý sa ho priamo dotýka.¹⁰⁴ Nemôže však podať odvolanie proti výroku o vine, ak na hlavnom pojednávaní vyhlásil, že je vinný alebo ak vyhlásil že nepopiera spáchanie skutku, ktorý je uvedený v obžalobe.

„Obsahom práva na obhajobu, ktoré je prvkom spravodlivého procesu, je aj možnosť vznášať osobne a tiež prostredníctvom obhajcu námietky proti prvostupňovému rozsudku na odvolacom súde.

¹⁰² IVOR, J. a kol. *Trestné právo procesné*. Bratislava: IURA EDITION, 2010. s. 714.

¹⁰³ VANTUCH, P. *Obhajoba obvineného. 3. Doplněné a přepracované vydání*. Praha: C.H. Beck, 2010 s. 479.

¹⁰⁴ MINÁRIK, Š. a kol. *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Bratislava: IURA EDITION, 2010. s. 803

Odňatie tejto možnosti vykonaním verejného zasadnutia bez prítomnosti obvineného pre ktorý postup neboli splnené zákonné podmienky, napĺňa dovolací dôvod podľa § 371 ods. 1 písm. d/ Tr. por. Uvedený nezákonný postup v sebe ale zároveň zahŕňa aj zásadné porušenie práva na obhajobu, a preto v takom prípade neprichádza do úvahy záver o naplnení dovolacieho dôvodu aj podľa § 371 ods. 1 písm. c/ Tr. por. z dôvodu, že v uvedenej situácii je ustanovenie § 371 ods. 1 písm. d/ Tr. por. v pomere špeciality k § 371 ods. 1 písm. c/ Tr. por.“¹⁰⁵

Obžalovaný môže podať odvolanie sám vo svoj prospech, ak nemá obhajcu a nesúhlasí s rozsudkom súdu prvého stupňa. V prípade, že obžalovaný má obhajcu, ten je povinný podať odvolanie v mene obvineného, pretože musí využiť všetky zákonné prostriedky na obhajobu klienta. Obhajca je ale povinný riadiť sa pokynmi klienta a preto musí rešpektovať aj jeho výslovný pokyn k podaniu odvolania, s výnimkou osôb, ktoré sú pozbavené spôsobilosti na právne úkony. Z uvedeného vyplýva, že ak sa obžalovaný rozhodne, že odvolanie nechce podať, obhajca nie oprávnený v mene klienta napadnúť rozsudok proti jeho vôli. Naopak, ak obžalovaný chce aby obhajca podal odvolanie, pričom na to neexistuje žiadny dôvod, jeho povinnosťou je riadiť sa pokynmi obžalovaného a podať odvolanie.

Odvolanie sa podáva na súde, proti ktorého rozsudku smeruje a to v zákonom stanovenej lehote, t.j. 15 dní od vyhlásenia rozsudku.¹³³ Včas podané odvolanie má odkladný účinok.

„Ak obvinený podal odvolanie až po uplynutí zákonnej lehoty na podanie odvolania a v dôsledku toho dovolací súd nemohol preskúmať rozsudok súdu prvého stupňa, a preto odvolanie podľa § 316 ods. 1 Tr. por. zamietol ako oneskorene podané, nie je proti takému rozhodnutiu dovolacieho súdu prípustné dovolanie (§ 368 ods. 1 Tr. por.), okrem prípadu, ak by obvinený v dovolaní namietal, že odvolanie nebolo podané oneskorene, a preto je naplnený dovolací dôvod spočívajúci v zamietnutí riadneho opravného prostriedku bez splnenia procesnej podmienky na také rozhodnutie (§ 371 ods. 1 písm. j/ Tr. por.).“¹⁰⁶

Odvolanie je ďalším prostriedkom na zabezpečenie ochrany základných práv a slobôd v trestnom konaní, je dôvodom na preskúmanie zákonnosti a spravodlivosti rozhodnutia súdu prvého stupňa. Obhajca má možnosť uviesť v odvolaní každú novú skutočnosť, ktorá môže pomôcť obžalovanému a pokúsiť sa tým o zrušenie rozsudku, ktorý bol napadnutý.

¹⁰⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tdo 46/2009.

¹⁰⁶ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn.1 Tdo 2/2009

odvolaním. Taktiež môže napadnúť akékoľvek chyby konania, resp. nesprávnosť konania, ktoré predchádzalo rozsudku.

5.3.2. Mimoriadne opravné prostriedky

„Mimoriadne opravné prostriedky je možné podať proti rozhodnutiam súdu, ktoré už nadobudli právoplatnosť, čím sa zároveň líšia od riadnych opravných prostriedkov. Mimoriadnym opravným prostriedkom je možné dosiahnuť zrušenie právoplatného a vykonateľného rozhodnutia a jeho prípadné zmeny. Takýto zásah do záujmov na zachovanie právnej istoty, stability a nezmeniteľnosti rozhodnutí súdov a orgánov činných v trestnom konaní je odôvodnený záujmom na dosiahnutí súladu vydaných rozhodnutí so zákonom a so skutkovým stavom.“¹⁰⁷

„Účelom dovolania ako mimoriadneho opravného prostriedku je napraviť procesné a hmotnoprávne, neslúži na preskúvanie skutkových zistení súdov nižšieho stupňa ani na kontrolu nimi vykonaného dokazovania. Dokazovanie sa vykonáva pred súdom prvého stupňa a jeho závery môže opravovať len odvolací súd. Dovolanie je prielomom nezmeniteľnosti právoplatných rozhodnutí, pretože jeho cieľom je práve náprava právnych chýb právoplatných rozhodnutí alebo konania, ktoré jeho vydaniu predchádzalo.“¹⁰⁸ Konanie o dovolaní je možné začať len na návrh, pričom obvinený ho môže podať len prostredníctvom obhajcu a v konaní musí byť zastúpený obhajcom.¹⁰⁹

Ústavný súd sa výkladom obligatórneho zastúpenia obvineného advokátom v dovolacom konaní zaoberal vo veci sp. zn. IV. ÚS 305/09, kde konštatoval porušenie práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 Dohovoru.

„Ak sa Najvyšší súd Slovenskej republiky ako dovolací súd v namietanom rozhodnutí s doplnením dovolania spísaným dovolateľom a doručeným mu v zákonom ustanovenej lehote priamo jeho obhajcom odmietne zaoberať len s formálnym poukazom na to, že ide o podanie, ktoré nebolo spísané priamo obhajcom, hoci z konkrétnych okolností prípadu vyplýva, že obhajca sa s týmto doplnením dovolania riadne oboznámil a s jeho obsahom stotožnil, tak ide zo strany dovolacieho súdu o neprimerane formalistický a neopodstatnene reštriktívny výklad § 373 ods. 1 Trestného poriadku. Takýto výklad je z ústavného hľadiska neakceptovateľný a vo svojich dôsledkoch predstavuje neprípustný zásah do

¹⁰⁷ VANTUCH, P. *Obhajoba obvineného*. 3. Doplnené a prepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 586.

¹⁰⁸ MINÁRIK, Š et al. *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Bratislava: Iura Edition, 2010 s. 906-909.

¹⁰⁹ Pozri § 373 Tr. poriadku

práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Zmyslom a účelom obligatórneho zastúpenia advokátom – obhajcom v dovolacom konaní je poskytnutie kvalifikovanej právnej pomoci a ochrany práv dovolateľa v organickom spojení s vytvorením podmienok na poskytnutie tejto pomoci v primeranej lehote zodpovedajúcej požiadavkám vyplývajúcim z čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Inštitút obligatórneho zastúpenia dovolateľa nemožno ale vykladať tak, že by zbavoval dovolateľa ako strany dovolacieho konania predkladať argumenty vo svoj prospech aj nad rámec dovolania spísaného priamo jeho obhajcom.“¹¹⁰

Vzhľadom na skutočnosť, že v konaní o dovolaní je potrebné preukázať vysoké právne vedomie, aby mohla byť obvinenému poskytnutá kvalifikovaná právna pomoc, je podľa môjho názoru namieste požiadavka obligatórneho zastúpenia dovolateľa v dovolacom konaní. Na základe uvedeného preto súhlasím s právnym názorom Ústavného súdu Slovenskej republiky vo veci sp. zn. III. ÚS 79/2010.

„Zmyslom a účelom inštitútu obligatórneho zastúpenia dovolateľa advokátom v dovolacom konaní je poskytnúť dovolateľovi kvalifikovanú právnu pomoc v záujme efektívnej a účinnej ochrany jeho práv v súvislosti s jeho oprávnením podať dovolanie ako mimoriadny opravný prostriedok, a to aj a najmä vzhľadom na skutočnosť, že predmetom dovolacieho konania sú spravidla obzvlášť závažné a zložité odborné právne otázky, ktorých kvalifikované odborné zvládnutie je v príčinnej súvislosti so záväzkom na zabezpečenie efektívnej obhajoby účastníka.

Toto právo nemožno účastníkovi odňať reštriktívnym výkladom, napr. § 373 ods. 1 Trestného poriadku, čo by malo za následok porušenie jeho základných práv a slobôd.“¹¹¹

Dovolanie sa podáva v zákonom stanovených lehotách, ktoré sú rozdielne podľa toho, či sa odvolanie podáva v prospech alebo v neprospech obvineného. V prospech obvineného sa podáva do troch rokov od doručenia rozhodnutia obvinenému, v jeho neprospech sa podáva do 6 mesiacov od doručenia rozhodnutia prokurátorovi. Dovolanie sa podáva na súde, ktorý rozhodol v druhom stupni.¹¹² V zmysle ustanovenia § 371 ods. 3 písm. c), možno dovolanie podať ak bolo zásadným spôsobom porušené právo na obhajobu. Zásadným porušením práva na obhajobu bude najmä porušenie ustanovení o povinnej obhajobe. O takéto porušenie pôjde

¹¹⁰ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 305/09.

¹¹¹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 79/2010.

¹¹² Pozri § 370 Tr. poriadku

v prípade, ak orgány činné v trestnom konaní vykonávali úkony, ktoré smerovali k vydaniu meritórneho rozhodnutia a v tejto časti konania mal mať obvinený obhajcu, pričom ho nemal.¹¹³

Z judikatúry Ústavného súdu vyplýva, že právo na spravodlivý súdny proces sa zaručuje v celom trestnom konaní, teda aj v konaní o mimoriadnych opravných prostriedkoch.

„Právo na súdnu ochranu, ako aj právo na spravodlivé súdne konanie sa v trestnom konaní účinne zaručuje len vtedy, ak sú splnené všetky procesné podmienky, za splnenia ktorých trestnoprávny súd môže konať a rozhodnúť o veci samej. Platí to pre všetky štádiá konania pred trestným súdom vrátane konaní o mimoriadnych opravných prostriedkoch podľa ôsmej hlavy tretej časti Trestného poriadku.

„Pod spravodlivým súdnym procesom (fair trial) v žiadnom prípade nemožno chápať právo účastníka súdneho konania na preskúmanie toho, akým spôsobom vnútroštátny súd hodnotil právne a faktické okolnosti konkrétneho prípadu.“¹¹⁴

¹¹³ MINÁRIK, Š. a kol. *Trestný poriadok*. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2010. s. 918

¹¹⁴ Rozhodnutie Ústavného súdu SR II.ÚS 463/2010.

Záver

Účelom obhajoby je ochrana záujmov občana, ktorý sa stal obvineným, aby boli včas zistené skutočnosti, ktoré ho zbavujú viny alebo zmierňujú jeho vinu. Obhajoba takto prispieva k náležitému objasneniu skutkového stavu a správneho rozhodnutiu vo veci. Právo na obhajobu bolo dlho zaznávané a osoby, ktoré boli čo i len podozrivé zo spáchania trestného činu nemali dlho prakticky žiadne práva. Uvedené sa začalo výraznejšie meniť spolu s normotvorbou medzinárodných organizácií a vôľou jednotlivých štátov deklarovať svojim občanom (i ostatným osobám) istý minimálny štandard práv, ktorého úroveň sa prakticky neustále zvyšuje a v súčasnosti možno povedať, že jeho úroveň je v európskych krajinách, Slovenskú republiku nevynímajúc na dostatočne vysokej úrovni. Hoci sa i v súčasnosti často krát stretávame s porušovaním práva na obhajobu zo strany OČTK (či už z nevedomosti alebo úmyselne) je treba povedať, že obvinený má (má mať) v trestnom konaní k dispozícii svojho zástupcu- obhajcu, ktorého úlohou je okrem iného i dohliadať na dodržiavanie práv obvineného zo strany OČTK. V rámci prvej kapitoly autor tiež poukázal na to, že právo na obhajobu je možné chápať v materiálnom a vo formálnom zmysle. Je však potrebné uvedomiť si, že právo obvineného na obhajobu je právom orginárnym, pričom právo nechať sa zastupovať v trestnom konaní obhajcom je právom odvodeným. Inak povedané právo na obhajcu odvodené z práva na obhajobu ako takého. Autor má teda za to, že aj keď v odbornej literatúre nachádzame delenie obhajoby na materiálnu a formálnu ide len o ich teoretické vymedzenie, nakoľko prakticky tieto dve línie na seba bezprostredne nadväzujú, sú si vzájomne podmienené, a teda ich v žiadnom prípade nemôžeme vnímať oddelene. Nedá sa jednoznačne povedať, že sa obvinený v trestnom konaní nemôže obhajovať bez pomoci svojho advokáta, samozrejme okrem prípadov povinnej obhajoby, kedy musí byť obvinený v trestnom konaní obligatórne zastúpený obhajcom. Môžeme však s určitosťou povedať, že obhajoba za pomoci advokáta je oveľa účinnejšia a obvinený ňou mnohonásobne zvýši svoje šance na úspešný výsledok trestného konania.

Cieľom práce bolo priniesť komplexný pohľad na skúmanú problematiku, popísať právny stav de lege lata v Slovenskej republike a prostredníctvom názorov a návrhov de lege ferenda inšpirovať príslušné orgány k možným zmenám právnych predpisov súvisiacich s právom na obhajobu. Domnievam sa, že stanovený cieľ sa podarilo naplniť a práca dostatočne kvalitne popisuje súčasný právny stav de lege lata v Slovenskej republike. Autor sa snaží o formulovanie vlastných názorov a návrhov de lege ferenda, ktoré by podľa neho pomohli k zefektívneniu súčasnej právnej úpravy.

Zoznam použitej literatúry

Knihy/monografie

- ČENTÉŠ, J.: *Trestné právo procesné- Všeobecná a osobitná časť*. Šamorín: Heuréka 2012, 864 s. ISBN 9788089122769
- ČENTÉŠ, J. et al.: *Trestný poriadok. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2014, 944 s ISBN 9788081550218
- DRGONEC, J.: *Konanie pred Ústavným súdom Slovenskej republiky*. Šamorín: Heuréka, 2008, 251 s ISBN 978-80-89122-48-6.
- GŘIVNA T. et al. *Právo na obhajobu. Teorie a praxe 21. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 320 s. ISBN 9788073805937
- HUSÁR, E. et al. *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 1996, 298 s. ISBN 80-89047-57-2.
- IVOR, J. et al. *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2006, 993 s. ISBN 80-8078-101-X
- IVOR, J. et al. *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2010, 1049 s ISBN 9788080783099
- JELÍNEK, J. UHLÍŘOVÁ, M.: *Obhájce v trestním řízení*. Praha: Leges, 2011, 416 s. ISBN 978-80-87212-88-2
- KRSKOVÁ, A. *Etické desatoro začínajúceho advokáta (Vademecum profesijnej etiky)*. Bratislava: Iura Edition, 2008 282 s. ISBN 9788080781859
- KURILOVSKÁ, L.: *Základné zásady trestného konania. Účel a limitácia*. Šamorín: Heuréka, 2013, 140 s. ISBN 978-80-8912-291-2
- MAZÁK, J., JÁNOŠIKOVÁ, M.: *Lisabonská zmluva. Ústavný systém a súdna ochrana*. Bratislava: Iura Edition, 2011, 306 s ISBN 9788080784164
- MINÁRIK, Š. et al.: *Trestný poriadok. Stručný komentár. 2. vyd.* Bratislava: Iura Edition, 2010, 1392 s. ISBN 9788080783693
- MOLEK, P.: *Právo na spravodlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer 2012 576 s. ISBN 9788073577483
- MUSIL, J.: KRATOCHVÍL V.: ŠÁMAL, P. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. vyd.* Praha: C.H. Beck, 2003, 1079 s., ISBN 80-7179-678-6

REBRO,K,: *Latinské právnické výrazy a výroky*. Bratislava: Obzor 1986. 272s.ISBN 65-017-86

ROMŽA S. *Koncepcia prípravného konania*. Brno: Tribun EU, 2010,237 s. ISBN 978-807399-924-7.

ROMŽA, S.FERENČÍKOVÁ, S. MICHAĽOV, L. et alt.: *Princípy a zásady v trestnom práve*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta 2014,340 s. ISBN 978-80-8152-223-9.

RÚŽEK, A. et al.: *Československé trestné konanie*. Bratislava: Obzor 1984, 464 s.

SVÁK J. *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*. Bratislava: Eurokódex, 2003, 934 s.

ŠIMOVČEK, I. et al.: *Kriminalistika*. Plzeň, Aleš Čeněk, 2011,408 s. ISBN 9788073803438

ŠIMOVČEK I. et al. *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011,480 s. ISBN 9788073803247

ŠIMOVČEK,I. et alt. *Trestné právo procesné. 2. rozšírené vydanie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 408 s ISBN 9788073806170

VANTUCH,P.: *Obhajoba obvineného. 3. vyd.* Praha: C.H. Beck, 2010,672 s. ISBN 9788074003219

Články

BALÁŽ P.: K postaveniu obhajcu ako strany v trestnom konaní. In *Bulletin slovenskej advokácie* roč.52, č.3 s. 16-17.

BALÁŽ, P. Postup obhajoby v procese predchádzajúcom konaniu pred súdom. In *Bulletin slovenskej advokácie* č.4/2000 s 84-85

ČENTĚŠ, J. – KOLCUNOVÁ, M., Výsluch svedka v prípravnom konaní a jeho prípustnosť v súdnom konaní. In: *Justičná revue*, 62, 2010, č.3, s. 348 – 363.

ČENTĚŠ, J. VIKTORYOVÁ, J.: K niektorým ustanoveniam novely trestného poriadku. In *Justičná revue*, 2002 roč. 54, č. 10, s.1080-1081.

GEREG, J. Obhajca a právny štát. In *Bulletin slovenskej advokácie*, 2001 roč. 53 č.2, s. 5-7

HROMÁDKOVÁ, L. 2011. Trestný poriadok- úplné znenie zákona s komentárom. In *Poradca*. 2011, č. 4-5, s. 1-399

HUSÁR, E. K otázke účasti obhajcu na vyšetrovacích úkonoch. In *Bulletin advokacie*, červenec- září, 1981, s. 26.

KERECMAN, P.: Postavenie advokácie a jej vzťah k súdnictvu v období platnosti advokátskeho poriadku pre Uhorsko z roku 1852. In *Justičná revue*, 2005, 57, č. 11, s. 1419

KLIMEK, L.: Právo na prístup k obhajcovi v konaní o európskom zatýkacom rozkaze. In *Justičné revue*, 2014, 66, č. 12, s. 1559-1574.

MAĎAR, M., Obsah vyrozumenia obhajcu o konaní vyšetrovacích úkonov v trestnej veci. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2005, č. 12, s. 25 – 30.

MANDÁK, M. K diferenciacii práv obhajoby de lege ferenda z hľadiska účasti na úkonech prípravného řízení. In *Bulletin advokacie*, 1982, leden-březen, s. 69.

MATIAŠEK, J.: BÁRTA, B. Několik poznámek k obhajobě v přípravném řízení. In *Zprávy advokacie*, 1967, č. 3, s. 172-173

OLEJ, J., BROSTL, A. Advokát ako svedok v trestnom konaní a povinnosť mlčanlivosti. In *Bulletin slovenskej advokácie*, 2011, č. 5, s. 18.

SEGEŠ, I.: Európske trestné konanie. In *Justičná revue*, 1995, č. 5-6, s. 68

SYROVÝ, I. Posilnenie kontradiktórnosti v trestnom konaní. In: *Justičná revue*, 2010, 62, č. 6-7, s. 827- 832

VANTUCH, P. K možnosti odmietnutia návrhu obhajoby na doplnenie vyšetrovania po preštudovaní spisu. In: *Bulletin advokacie*. č. 2/2004, s. 24-34

Rozhodnutia ESĽP

Rozhodnutie ESĽP z 17.1.1970, *Delcourt v. Francúzsko*, Séria A-11

Rozhodnutie ESĽP z 26.5.1988, *Ekbatani v. Švédsko*, Séria A-134

Rozhodnutie ESĽP z 28.8.1992, *Artner v. Rakúsko*, Séria A-242A

Rozhodnutie ESĽP zo 16.12.1992 *Niemietz v. Nemecko*

Rozhodnutie ESĽP z 15.12.2011 *Morová v. Francúzsko*

Rozhodnutia, nálezy a uznesenia Ústavného súdu SR

Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. I. ÚS 35/98 zo dňa 5.5.1998

Nález Ústavného súdu SR sp.zn. II ÚS 52/98 z 26.1.1999.

Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II ÚS 34/99 z 28.4.1999.

Nález Ústavného súdu SR III.ÚS 163/03

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 305/09.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 79/2010.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 31/2010

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 19/2011

Rozhodnutie Ústavného súdu SR II.ÚS 463/2010

Rozhodnutia, nálezy a uznesenia Ústavného súdu ČR

Uznesenie Ústavného súdu ČR, sp. zn. II. ÚS 1954/11

Rozhodnutia Najvyššieho súdu SR

R 28/1965

R 60/1972

R 29/1984

R 43/1989

R 15/1991

R 15/1992

R 78/2002

R 2/2003

R 81/2003

R 24/2008

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tdo 46/2009.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn.1 Tdo 2/2009

Stanovisko trestnoprávneho kolégia NS SR č. 30/10, sp. zn. Tpj 63/2009, prijaté 7.12.2009

Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. To 80/2005 z 13.9.2005.

Zákony, vyhlášky a oznámenia

Vyhláška Ministerstva zahraničných vecí č. 120/1976 Zb

Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb

Zákon č.64/1956 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok).

Zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších ústavných zákonov

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu

Internetové zdroje

<https://www.employment.gov.sk/files/legislativa/dokumenty-zoznamy-pod/charta-eu.pdf> (cit.12.5.2018).